

OROL.

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor **Ján Kalinčák**. Riadny spolupracovník **O. Sytniansky**.

Ročn. II.

Turč. Sv. Martin, 28. Februára 1871.

Číslo 2.

Zakliata ruža.

Nad Rymavou rastie šíp jak palička,
Na tom šipe prekvitala ružička.

Pieseňka.

Umí strieborná Rymava
Vlnka s vlnkou sa pohráva
A hre vlniek prizerá sa
Purpurová ruže krása.
Videla sa, zardela sa,
Tiško k vodám sklonila sa,
Videla sa v zadumení,
Pretrhla sa v sladkom snení.
Rozbehly sa vlnky letom,
Šepotaly šírým svetom;
Kade ony žblnkotaly
Krásu ruže spomínaly.
Keď žiar slnka — vraj — dohorí
A noc kvapí z poza hory
A vetrikom vonným tíše
Tvorstvo v spánok ukolíše:
Kliatby putá sa roztvorí;
Listky ruže ohňom horí
A z žiary tej sa usmieva
Utešená Vila — deva.
Z vln listokov rastie hore
Ani slnko v zlatej zore,
Keď sa svetlo so tmou borí,
Keď purpurom Tatra horí, —
Vystúpi, — nad riavou stojí
V ligotavom hviezd závoji.

Hladí túžbou na široko
Tu zamúti sa jej oko:
„Kdes hviezdo voľnosti, spásy?!“ —
— A perla jej očkom hrá si, —
A šepotá v zapýrení:
„Kde mi Lubko zaslúbený,
Čo si hviezdu ztrhne s neba,
Čo pravdou ovenčí sebä?!“ — — —
Smutná zdvíha sa od zeme
A mizí v lístkov objeme.
A v riavy tajnom zunení
Kúpe kvet sa zapýrený.

* * *

Letí povest' kol do kola
A junákov láka, volá:
A šuhaji z blíza, diale,
Hrnú sa, no len po žiale. —
Ani duša, v ktorej vina, —
Ani hviezda bez vavrína —
Ani sláva, čo bez spásy —
Nech o ružu sa nehlási.
Bo keď šlachetnosti sláva
Vavrín pletie, večnosť dáva;
A večnosť k nebies modrine
K večnosti sa spasnej vinie:
Zaslúži aj kvet života,
Čo sa v kráse skvie, ligotá,
Ale každodennej hrudi
Suchý list a šíp prisúdi. —
Darmo ramená sa prúža
Do šípov sa broni ruža;
Darmo zalúbené vzdychy,
Darmo žiaľ i nárek lichý. —
Čuj! Rymava hádže peny:
„Príde, príde aj súdený!“

* * *

Z popod Tatry oblak vstáva!
Nie — to šuhaja postava.
Čiernavy sa valia z hája!
Nie — to tmavý vlas šuhaja.
Hľa i blesk dostáva soka!

To lúč šuhajovho oka.
Na čele hviezda neviný,
Čo dobyl s nebies modriny,
Keď pod križom spásy zraky
S orlom vzniesol nad oblaky.
A vlas jeho, vlas havraný
Chvojkou lipy ovenčaný
Za prestaté krivdy boje,
Keď veľiké žertvy svoje
Za pravdu i jej svobodu
Kládol na oltár národu. —
„Ide“ šepců vlnky hravé
Na striebornej na Rymave;
Vln šepotu prislúcha sa
Purpurová ruže krása;
Za vlnkou sa vlnka valí
A šuhaj sa blíži z diali.
Už je u brehu Rymavy,
Už rozhrňa tok ihravý,
A kvet purpuru zardený
Kloní sa až k samej zemi.
Dotknul brehu sa jun Slávy
Obľial ho lesk ligotavý:
Lístky ruže ohňom horia
Putá kliatby sa roztvorila,
A z žiary tej sa usmieva
Utešená Vila — deva.
Z vln lístokov vozvých dme sa
Sfa slnko zôr na nebesá.
Ruže ňach jej tvárou horí
A s belosťou líc sa borí;
Vystúpi z kruhu zakliata
A s čarom ľubo-usmiafa
Pred junáka stane, stojí
Oko sklopí v srdca boji.
V srdci junáka zažatý
Blčí lásky oheň zlatý;
A plameňom z pod obočí
Hovoria si jasné oči;
Horia oči, niadra dmú sa
A ramená rozopnú sa
A junák slastou omdlieva,
Objal devu — jeho deva.

Zaskvely sa Tatier hory,
Šumia vlny v hravom mori;
Láskou príroda ožila,
Odkliata je krásna Vila.

Ján Alex. Fábry.

Kaplnka na Kňazskom.

Besiedka.

(Dokončenie.)

Chystanie zbroja rozličného druhu, hudby — veľké tlupy ľudu za sebou tiahnucej po uliciach miest a dedín — zavznievanie; vysk a skok od päty až po hlavu vyšňurovaných bystrých junákov s fľašami vína v rukách ohnivú junač vábiacich; rozčulené mysle ľudu, skupovanie a prípravy; živé rokovanie v krajskej snemovni, povyk a krik od Karpátov až po more sa ohlašujúci na nečo poukazovalo čo v 48. roku vlasti, ktorá utlačenosť svoju cítila, buď skvelú budúcnosť, buď večnú záhubu pod závojom hudúcnosti sľubovalo a nie bez výsledku, lebo rok tento zplodil válku, ktorá čo ohnivá fakla hrozné miesto zaujíma v dejepise vlasti; to je tá doba, kde otec a syn chrabrý a bystrý ozbrojený bol k osvobodeniu vlasti a k povzneseniu práv občianskych na policu platnosti, k vydobytíu svobody, ktorá robí národ národom a povzdvihuje na pole dejstvovania pravého.

Hlavné mesto vlasti bolo i hlavným javištom všetkého, tu jako o závod hrnula sa mládež pod zástavy vlastenecké, by buď život a budúcnosť skvelú pripravila sebe a svojim bratom, buď ale pokropila krvou zem predkov svojich a ticho odpočívala v nej, kým by zas nevidala zo strediska synov, ktorí príkladom jejich oduševnení by v ďalekej budúcnosti sa svojho domáhali.

V Zámku často bolo počuť vzdychanie, ktoré jakoby výbuch z krátera soptiaceho vrchu sa vyludzovalo z prsú jednej pri obloku v dome pána Jordánskeho sedávať zvyklej, bladej postavy slečnej. Každý deň vidno ju bolo zvedavým okom sprevádzať ku pošte kráčajúceho sluhu, po vykonanom ale a bez-

výslednom sa navrátení tohože, vždy sta do mdloby upadnúť majúcu nazad sa z obloka utiahnuť, s pohľadom hore obráteným a so spiatyma rukama, jako keby o pomoc volala. Nie raz v peknejších dňoch večierkom unášal jemne podúvajúci vietor zúfale šeptanie: „O jak som nešťastná! aspoň jedno uprimné ešte: „dobré sa maj“ mi pošli a potom v pokojí trávif budem dni vyrátané života môjho, s pokojom sa už potom odberiem i ja do zeme, kde niet už viac tuzemského trápenia kde ty už dnes zajtrá i tak odpočívať budeš!“ Často až do pol noci zavznievaly zvuky žalostné po uliciach, ktoré z osvieteného obloka Mariny jako by až do usú Milošových hned ticho — hned zas jako hromu rachotenie zdaly sa rozňašať city nešťastnej; čoho všetkého príčinou bolo, že Miloš, ktorý tiež spolu s inou mládežou a s priateľom Jaroslavom už čo štvrtoročný právnik k obrane vlasti pospiechal a nasledovne Marine dla daného dávno sľubu už nič nezdelil o sebe.

Miloš často v svobodných hodinách s Jaroslavom besedujúc tiež o inom nehovorieval, než o svojej Marine, len táto mu vždy pred očama bola, a to bol skoro i hlavný predmet, ktorý ho vo všetkom podujatí oduševňoval, čo sám dokázal, keď v nasledujúci deň ku Branisku odcestovať majúce k Jaroslavovi slovil:

„Už sa približuje čas, aby sme sa ukázali čo hodní synovia vlasti a národa; už je tu doba, ktorá nás má povzniesť na vrchol buď slávy buď ale keď padneme nás okorunuje brat drahá pomníkom, ktorý zničiť v stave nebudú nehody času, buď zas keď sa navrá-

time, ovenčia nás sestry naše národné s vencom dvojnásobnej lásky, viem, že takto i Marina o nás dumá a už popredku pestuje nezábudky, ktoré po celý čas života uchovávať zamýšľa na pamiatku doby tejto osudnej. Živo tedy k dielu sa majme a neskloníme hlavy neprajníkom!“

„Ani neskloníme! veď naše zaujmy sú všeobecné, a k vôli všeobecnému dobrému krú vycediť je ospievania hodné, čudovať sa nemá na čom svet, keď kto za svobodu padne, veď je to povinnosť, ktorú len odplatiť má a musí blahorečením a spomínaním, čoho iste ani my neminieme.“

Nemýlili sa naši rodáci vo svojom pred-savzatí, lebo tak bojovali jako levy, všade napredovali a nikto, kto jim v cestu padol, so životom neušiel.

Hučanie diel utíchlo, všetko v smútok pohrúžené zostalo, každý jako smrteľne ranený sa túlal, vylievajúc žiale nad ztratom očakávaného šťastia; všetko zas do svojej kolaje prišlo, iba Marina oplakávala ztratu svojeho Miloša, veď v ňom všetko skladala, len jemu žila, v myšlienke skorého sa videnia, sa vždy tešila posilňovaná častým dopisovaním, a teraz? teraz už dopisovanie vystalo, žiadneho chýru o ňom, a válka prestatá jej len tónu, sta by ducha jeho pred oči predstierala; nič ju už viac netešilo, zo dňa na deň i z nej väčšia tóna ostávala — vzdor všetkému opatrovaniu jej otca, ktorého neuhasiteľným žialom naplňovala okolostojičnosť táto tým viacej, bo všetky Mariny ťahy a pohyby poukazovali na blízkú ťažkú nemoc, ktorá ju zajiste v hrob uniesť mala. Každý deň navštevovala usilovne kaplnku na Kňazskom, aby sa aspoň myšlienkami tu potešila, kde sa predtým s ním v skutočnosti vyprávala, vždy ale s tými slovami: „Bože buď milostivý jeho duši a vezmi už i mňa čím skorej“ kaplnku opustila. Tak sa míňal deň za dňom a o ňom ani chýru.

Na zbúrenie iní ľudia dávno pozabudli, iba nepríjemné tohože následky ho kedy tedy občanom v um uvádzaly, však ale nejedna matka slziť ešte neprestala nad ztratom svojho syna, no ani matka Jaroslava za týmto, ni Marina za Milošom. Často sa navštívili aby žiale svoje v slzách utopily a bóle, ktoré jim ztrata svojich pripravila.

Rok 1850 jakokoľvek bol nepríjemný do-brymi kožušinami neopatreným v mesiacoch zimných, tak milým sa jim preukazovať začal v mesiaci už Marci a Aprili. Slniečka lúče už dost silné k životu vyludzovali v zemi ukryté korenky, ktoré i neváhajúc už za včasu vystrkovaly svoje pestré hlávky, bo už koncom Marca kroviny po rónach a v úslňi stojacích briežkoch zaváňaly líbovonnými fijkami, ktoré z pomedzi týchto vyberať neraz po poludní bolo vidno bielu ruku Mariny keď zvyklú prechádzku na Kňazsko nastúpila — ktorú zbližiac sa jaro už zas možnou učinilo — aby tieto do vedna svijúc obraz Matky Božej okrášlila.

Koncom apríla jeden krásny deň zas vylúdl ju, aby svoje dumy v svobode prírody roztratila. Však ale vzdor všetkému namáhaniu nemohla dneská cestu až na Kňazsko prekonať, lebo sily, ktoré jej zo dňa na deň odníkala myšlienka ztraty jeho, jej službu svoju vypovedaly a nejaké tajné tušenie sa jej zmocňovať počalo, prečo miesto na zele-nom pokrovci pažite zaujať musela, kým by sa trochu sosilnila a do domu odobrala. Jej myšlienka zas len jeho sledovala, ktorá o nedlho i v skutok uvedená bola, lebo jej ucho sa stalo svedkom prskania koňa, na ktorom bez pochyby dolu cestou pomedzi horu vedúcou nekto sa ponáhľal musel, lebo dupot podkôv silno sa rozliehal okolo a tresk kočiara živo sa ohlášal. Jazdec sa viditeľným stal, ktorého vlasy dlhé, gaštanovej farvy v kotúčoch skrutené, velebne unášal prudkosťou úteku spôsobený vietor.

Marine sa srdce hlasnej rozhádzalo a pot smrteľný sa umiestovať začal na poli bieleho čela; rýchlo sa schopila, aby na nohách rovných lepšie poznať mohla postavu Milošovu, či v skutku a či len čo duch sa približuje? Zrak sa jej zažiaril, útroby nevyslovný pocit sovre, nohy oslabnú a nevie už čo sa okolo nej deje.

„Marina!“ sladké volanie jazdca ju zo sna prebudilo a ledva že trochu k sebe prišla, hneď sa mu okolo hrdla vinula, v ktorom okamihu radosti ani konca ani kraja sa zdalo nebyť.

„Čože si prvej neprišiel? Čo si o sebe vedieť nedal? Čo —

„Nenamáhaj sa drahá moja,“ slovil, „nenamáhaj, všetko sa dozvieš doma, teraz len chytró pospiechajme!“

„Iba tu v Orave som sa už dozvedel, že listy, ktoré som ti každé dva týždne písal, si nedostávala a len k rozču sa mi vyjasnilo, prečo si ty tiež tvoju polohu v tajnosti držala, nevediac v zmatku, ktorý vlast našu navštívil v ostatných rokoch, kde by si ma listovne a jako hľadať mala; len teraz viem, že sok mój, ktorý by za teba tiež život položil, tomuto príčinou je, ktorý listy moje ti písané v porozumení súc s mojím sluhom odobieral, a i tvoje prvé dva, o ktorých si mi v treťom zmienku učinila, do svojich pazúrov musel dostať, lebo ja som z nich ani jeden ani len nevidel. Ponevadž ďalšie tvoje na moje listy odpovedanie celkom bolo vystalo, som sa nazdal, že si nehodám času za obeť padla, jak milo ale pre mňa teraz, keď ta zas v objatí držať môžem!“

„Veru sa to inak nemohlo ani stať, lebo som každý deň na poštu posielala a nikdy ani riadka neobdržala,“ vetila Marina, a slza sa jej v oku modrom zaperlila.

Aby ju z týchto smutných myšlienok vysvobodil, o inom hovoriť začal. „Však som sa ver premenil od tých čias, čo som sa s tebou na ostatok videl Marinka, však ale roky všetko menia, nič stáleho na zemi, ty sama vyhliaďaš o mnoho inakšie.“

„Veru vyznať ti musím, že si ani nie k poznaniu, keby len nektoré tahy tváre, gaštanové dlhé vlasy a hybký zrost tvoj na to nepoukazoval; čo že to máš ale na tvári?“

„To je čo pri Branisku meč nepriateľský jako znak účastnosti v povstaní na mój obličaj vyryl, keď i Jaroslav pri boku mojom nepriateľov zrážajúci, sám víťazoslavno padnul.“

„Jaroslav Jar — pad —“ a zas v mdlobách ležala už i bez toho prúdom radosti zoslabená Marina, vtedy keď už v dome pána Jordanovského sa nachodiac prah izby prekročit mali.

Na druhý deň nekonečné vyzvedanie zaujalo prvé miesto a radost sa na každého tvári usadila, iba pani Jablonská, ktorá sa o svojom Jaroslavovi hneď všetko dozvedieť nezameškala — trávila v dvojnásobnom žiali

hodiny trpkého dňa smutiac svojho syna — svoju jedinú na svete potechu.

Líca Mariny zas červenost, ktorú po čas Milošovej neprítomnosti bladosť bola vytisla, potahovať počala, zo dňa na deň sa stávala čerstvejšou, a len jeden obláček kalil trochu jasnú čestvosť duše jej, že totižto Miloš, ktorý si bol predtým kaplnku na Kňazskom tak veľmi zamiloval ju dosavád ešte ani nespomenul, čo jakúsi nedôveru oproti nemu v nej zbudzovať počínalo. Rada by bola uavštvila to tak milé miesto, kde všetky jej prosby vyslyšania dochádzaly, a preda sa nedôverovala Miloša vyzvať; pani Jablonská ale, ktorá vyzývania tohoto vždy pôvodkiňou bývala, čo sa o záhube Jaroslava dozvedela, ani izby neopustila. — Nedôvera táto najvyšší stupeň dosiahla vtedy, keď jednoho májového dňa kaplnku onú do reči vsujúc, Milošovi celkom neznámou bola.

„Veď sa vari ešte len rozepamätáš Miloš, na to miesto, kde sme na ostatok tak omeškali,“ vravela s blaženým úsmevom, „a kde sme toľké sladké okamženia zažili?“

„Ako žeby i nie, teraz mi už na um zehodí, však ale človekovi toľký čas, čo uplynul podobné prípady ľahko z pamäti vytre.“

Tak uchodil deň za dňom, krásny máj mnoho sľuboval Marine, lebo majúc Miloša zas pri boku, podiel brat už zas mohla na rozličných zábavách, ktoré sa po celom Podzámku kuly a ktoré skoro všetky v maja krásnych dňoch sa stať mali. Práve na 15. bola jedna určená, ktorá pre priazeň krásneho dňa i v skutok uvedená bola na svobode.

* * *

„Pozri Jaroslave,“ vravel Miloš „jako vždy svieži veniec venčil obraz tento Matky Božej a teraz už tu stojí opustený, len starej navštevky pamiatku na sebe nosiac!“

„Ba v pravde Miloš, mne začína byť zas teskno, jako by som mal tušíť hrozné nebezpečie, ktoré nás očakávať ma.“

„Bože mój, zajiste je toto znakom toho, čo ma už dávno strachom naplňovalo. O! koľko raz ma na toto upamätovalo vystalé jej dopisovanie, a teraz hľa jak zrejmý dôkaz môjho pravého tušenia. Dosiaľ som si myslel, že snád len nekomu inému lásku venovala; te-

raz ale som prinúteným veriť, že lebo celkom zomrela, alebo aspoň pre mňa!“

„Iné nečo musí byť príčinou Miloš, veď vieš, že som ani ja od drahej matky mojej od istého času žiadne dopisovanie neobdržal, veď snáď len všetci nepomreli a preto za dobré držím, aby sme sa čím skorej odtiaľto odobrali, blízko sme už a hneď sa o všetkom dozvieme.“

S týmto rozhovorom sa zas do hyntova navrátili dvaja junáci, ktorí sa 15-ho maja 1850. roku do domu navracoli a po dlhej lehote, ktorú v cudzine prežili, si prepamätané miesto na vrch Kňazského príduc: kaplnku obozreli.

Jako vietor hnal hyntov do v údolí leziaceho Podzámku, v ktorom všetko púste, no jako vymreté sa zdalo. Lež jaká hrôza jich pojala, keď pred domom pani Jablonskej zastanúc, bedákanie nešťastlivej matky: „drahý Jaroslav môj, čože si ma tak opustil?“ sa uší jejich dotklo.

„Ale hľa jaké prekvapenie, keď Jaroslav s Milošom dvere otvorila a spolu na raz sa jej v náručia vrhnu, ktorá strachom a radosťou sa zamienajúcimi na celom tele zatrešená, jako ohromená ni slova schopná tu stála podobná soche život neprejavujúcej.“

„Ujdi preč odo mňa tóna syna môjho!“ kričala, z náručia sa jim vydierajúca pani Jablonská, „dávno si sa už rozlúčil s týmto svetom, a čo teraz tu hľadáš, či ti nečo snáď na duši leží? ujdi odo mňa!“ vravela medzi zažehňávaním.

„Drahá mamka! čo že vám je? či snáď ste už zabudli na syna vášho Jaroslava? a či dlhé vzdialenie vytrelo lásku materinskú z prsú oproti nemu?“

„Vzdial sa, vzdial prosím fa pre Boha, lebo ma z umu donesieš, veď dobre viem, že fa pol dvanásta, ktorá práve teraz je, na pokutu vylúdila!“

„Nie drahá tetuška, pozrite len na mňa, veď i ja som tu, i ja s ním obcujem, jako žeby som čo s duchom to urobiť mohol?“

Ani slova neodpovedala, zrazu ale na zem upretý zúfalý pohľad pozdvihla a s výrazom príjemným pokračovala: „A ty Miloš, čože si zábavu tak nechal? čo sa s tebou stalo, veď tvár tvoja celkom čistá je, kde že šev, čo meč na nej ti spôsobil?“

Odpoveď ani jeden ani druhý dať nevedel, a tak stáli všetci jako prikovaní, lebo zdali sa byť staváčmi Babylonskej väže, ktorým Boh jazyky pomútil, a jeden druhého sa nerozumeli. Na to ale Milošovu hlavu myšlienka prekrižuje, ktorej v slovách výraz takto dal:

„Drahá tetuška! či sa tu nečo neprihodilo, čoby v našej neprítomnosti nás jakoby bolo poprekrucovalo, snáď nejaký zlosyn, aby naše záujmy pre seba vykoristil semeno luže do vašich tichých príbytkov zasial a odtiaľ vaše bezzákladné žiale a naše nemilé shladanie sa.“

„Nič iného nemôže byť!“ vykričnul Jaroslav, ktorý svoj obličaj, aby slzy, ktoré nad matkou, dla jeho zdania z rozumu vychádzajúcou prelievať začal, ukryl, dosaváď rukama zastretý držal, „nič iného hovorím, vyrozprávaj drahá matka tedy čím skorej, čo a jako si o Milošovi a o mne upovedomená bola?“

„Veru iste,“ vravela váhavo po malom dumaní, „iste sa môj sen zdá vyplniť, ktorý som dnes mala a ktorý mi hovoril, že Miloš u mňa sa zdržujúci nie je Miloš pravý.“

„Čo, tu nejaký Miloš? a u vás bývať sa ešte opovážil? tu zradca, tu ten, ktorý nám vždy úklady strojil? chytro, chytro mamka povedaj, aký? čo? a jako?“

„Trebars od zvedavosti až horím, premilý synku, abych čím skorej pravdy sa doznať mohla,“ vravela pani Jablonská Jaroslava k sebe pritísnuť a hojnými materinskými bozky pokrývajúc, Miloša ale lavicou okolo krku obejmúc, „dovoľte mi drahé dietky len na okamih týmto výjavom zoslabené sily, spánkom zotaviť, potom vám všetko porozprávam,“ vravela skoro už bez seba.

„Skoro mi už zrejším, ba celkom istým začína byť, čo toľkého zmatku narobilo.“

O nedlho sa k obedu chystalo; pani Jablonská už zas na nohách bola, ktorá behom obedu vec celú jako sa stala vyrozprávala.

„Teda i on na zábave účasť berie a sladké pri boku Mariny sklamanej hodiny zažíva, no však si ja myslím, že po obede v našej prítomnosti mu budú i prihorké.“

„Preto sa tak náhlil a tak náramne sa uchádzal o Marinu, aby ju čím skorej čo paniu u boku svojho vidieť môhol, no nie čo

paniu, lež aby radnej ju zneuctil“ vetila pani Jablonská premýšlave.

„No teraz už i ja verím, že to, čo nám nás sluha v bitke o ňom zdelil, jako totiž nás so svojimi osidlami zhladiť hľadel, svätá pravda je“ riekol Jaroslav.

Miloš ďalej nič prehovorit nemôhol po malej chvíli ale vykriknul: „takí hľa sú ľudia krehkí!“ a ústa zaťal, päste krčovite sovrel ako keby sa krutý boj viesť chystal.

Kolo piatej hodiny, keď slnca lúče miernejšie zachádzaly s prechádzajúcim sa, tiahly tri osoby do príležiacej hory odkiaľ hluk pochodiaci široko ďaleko sa odrážal od okrúhlych grúňov. Spev, krik, hudba, hlasné shovárание živými činily i stromy, do ktorých sa jakosi nemilo zamiešalo vystrelenie od dakiaľ z pištole.

„Tam hen od smreka vyšlo!“ kričali jedni. „Chytaj ho! za ním!“ volali druhí. „Či mu veľmi ublížil?“ dozvedali sa zábavy miesto opustiaci. „Nie nie, chvála Bohu! dobre je, len klobúk mu začiahlo“ tešili sa pani Jablonská s Jaroslavom.

„To on bol, to on“ šeptal prestrašený Miloš, „a hľa to hen Marina, s tebou drahý anjele sa i teraz zabával onen zradca, no veď neujde trestu!“

„Miloš!“ vravela, keď pravý Miloš sa jej v náručia vrhnul, „čos to urobil? utekaj! lebo ťa chytia — hľa — veľký hŕf sa sem hrnie — utekaj preč — utekaj!“

„Neboj sa duša nevinná, odletel už Miloš klamlivý, tu som ja, tvoj verný Miloš.“

„Sen je to a či skutočnosť?“ vravela s upretyma na Miloša očama, potom ale mu okolo hrdla padla, lebo už teraz o svojom Milošovi nepochybovala.

Všetci čo na zábave účasť brali, sa okolo nich shromaždili, vítanie sa nekonečným zdalo byť a vyzvedanie ani hraníc nemalo. „Všetko, ctení páni vám porozprávam, len ak zábava, ktorá jako sa mi zdá veľmi dobre plynie, skrze to žiadnu štrbinu neutrpi. Poďme tedy na javište zábavy a tam celú pomätenosť vám osvetlím.“

Keď na priestrannú lúku podišli, zúkol vúkol horou smrekovou otočenú, Miloš obklúčený pánni a paniami, ktorí všetci s napnu-

tím očúvať prichystaní boli slová jeho, zvlášte ale Marina a pani Jablonská, ktoré najbližšie k nemu stály, s pohnutím takto hovoril:

„Miloš nepravý, ktorého ste tahami tváre a mne podobným zrastom boli oklamani, je syn istého statkára z okolia Krupiny, ktorý so mnou spolu v Pešti školy navštívoval, a s ktorým som i dost dobrým priateľom bol, až do toho času, kým ma osúd do Korytnice nezaniesol, kde som i toho Zámernického Arthúra našiel, ktorý tu okom žiarlivým na Marinu bol zatočil, ktorý pohľad ho i nevy-slovnou snahou mojej záhuby naplnil, keď videl ma na večernom plese s Marinou z väčšej časti obcovat a ju mne sa i nie lahostajnou preukazovat. Všetko vynaložil, len aby mňa zničit a seba, čo mne natoľko podobného, že keby ho šplaha na tvári odo mňa nebola delila, ani by nás nebolo bývalo jedného od druhého rozoznať, do jej lásky umiestit, ktorú svojej svobodomyselnosti vykoristit zamýšľal. Toto bolo hýbadlo, ktoré ho i ten hnusný čin vyviest ponútko, aby Jaroslavovi a mne pri Branisku úklady položil, keď jedného prenajal, ktorý by v zmatku boja prvej nás zo sveta zniesol. Však ale úmysel tento sa nevyplnil, lebo človek onen o mnoho šľachetnejší bol, nežli by také nečo bol vykonal, ba oprotivne nás o tom upovedomil a potom mu — návestím naším — oznámil, že sa všetko výborne podarilo. Ledva sa válka dokončila, dla istých známostí viem, že nečlovek onen sa ihneď ťa odobral, aby zas s Marinou svoje zámary previedol, čo sa mu, jako vám je známo i darit počalo, keď totižto Marine i svoje pomery, ktoré čo priateľ môj dobre poznal, čo svoje rozprávať vedel, a k tomu i na oko sa odo mňa nelíšil. Tak obozretne v ohľade tomto zaobchádzať vedel, že ani listy naše k rukám nedochádzaly. Teraz ale, keď ma pri živote tu prítomného videl, po druhé život môj strelením pištole na kocku postavil, a jako zver do húštavy lesa utiekol.“

Všetkých krátka výpravka táto hlboko prenikla, lebo ačpráve Miloš už reč dokončil, všetci ešte nemo stáli, jako k ďalšiemu poslúchaniu prichystaní. Strach sa jich zmocnil, ktorý mnohým uzkostné vzdychnutie z prsú vylúdlil, alebo v slovách výraz našiel hovoriac: „bezbožník! nepriaznik! nečlovek!“ —

„No, Miloš, keď si už tak mnoho vystál, už si veru i zaslúžil v každom ohlade lásku vzájomnú Mariny“ — vetila pani Jablonská s prízvukom útrpnosti a s prisvedčením všetkých, ktorí to počuli.

Tu sa znovu zábava započala, lebo duša týchto, Miloš sa tu nachodil; zvlášte Marine nastala doba radosti.

„Dobre som ja tušila — bárs ako tebe podobný je nepriaznik a svoditeľ onen, že si to ty nie, veď ani len kaplnku na Kňazskom nepoznal.“

„Lebo som mu bol o tejto ešte nič nezdelil.“

Veselost sa znovu kolkolom rozložila a len Jaroslav sa nedomáčne cítiť začal pri pohlade na Marinu a pri rozvážení slov: „Miloš už si veru zaslúžil vzájomnú lásku Mariny. — „Ako sa časy menia, Bože!“ rozmýšľal sám v sebe na strane Jaroslav — „to, na čo pred tým ani myseľ moja neprišla počína podvracať pokoj môj a snaha nepodvratná ma k nemu vábiť. Lež jaký slušný prostriedok voliť mám k tohoto dosiahnutiu a k vytrhnutiu z rúk Milošových, ktorý nie tak ľahko sa pohnúť dá, a čoby ho to snať i život stálo? No ale nie sa čo čudovať, veď je taká krásna — taká pôvabná — že hodno za ňu i život položiť, a za ňu, skoro by som povedal, i život druhému odníať. Darmo je, nečo podobného inde vidieť nemožno, zvlášte ale, keď ku telesnej kráse i duševné pripojíme. Taká je čistá jako rosa rania, oko len neslýchanú dobrotu srdca jemného prejavuje; ústa na ktorých vždy spokojný úsmev odpočíva k všetkému lásku dýchajú a štíhla postava nosí ráz na sebe vlúdnosti s výrazom predsa majestaticným. Jej krása odníma život tomu, ktorý sa darmo o vydobytie teje namáha, čo i ja, jako sa ukazuje prinútiť budem musieť, jestli Miloša nejak o odstránim. Áno, odstrániť ho musím, tak ako i ja sám som bol príčinou, že sa s ňou už vtedy obznámil, keď som ja ešte rázne jednať v stave nebol, keď ešte nevinnosť detinská panovala vo mne. Jedno zo dvoch, a to čím skorej, dokiaľ by svobodnú ešte, celkom si neosvojil! — Jaké kruté polozenie pre mňa! Predo mnou stojí teraz lebo priateľstvo a láska, lebo nepriateľstvo a láska, smrť a láska, lebo len táto ostatnia, alebo ani jedno. Osude! čože si mi prichystal? Už

od tohoto upustiť nemôžem! — Miloš mi je síce najdrahší priateľ, čože mi je ale z toho, ak by mi priateľstvo toto zhorčovať mal predmet, ktorý ešte viac milujem — ktorý, jestli by sa jemu za podiel dostal — by mi mučil dni života až do smrti, lebo len samostatnú jej lásku a samostatné prateľstvo jeho milovať môžem, v jedno spojené ale nenávidieť — áno do smrti nenávidieť musím. Jej láska tedy viacej stojí, nežli priateľstvo onoho, za túto toto obetovať hodno jakýmkoľvek prostriedkom. Keď Miloša jakokoľvek odstránim, jej láska, o ktorej som sa v mladšom veku presvedčiť už toľko raz príležitosť mal, dokiaľ Miloš medzi nás nevstúpil — je zajiste moja,“ a o krátky čas, miesto, ktoré Jarosláv pod košatým smrekom bol zaujal, už opustené stálo.

Noc závojom tmavým okrutila celé okolie, všade čierno, sama obloha čiernymi chmúrami zatiahnutá, ledva sa rozoznať dala od tmavých priestorov; ticho všade, všetko k hrobu podobné ani lístok na strome sa nehýbe pre rovnováhu povetria a iba časom bolo počut krokov nejistých buch, pod ktorými suché konáriky a líšťa stonave zapšťalo. Kroky zas utíchly a na miesto týchto, takýto hlas prerazil hrobové ticho: „Rozhodnuté je, lepšie zhnúť alebo druhého zničiť, nežli bez anjela tohoto žiť!“

„Tak je, to i ja hovorím, Jaroslave, oba sme nešťastní, vďačne by som už i ja zomrel, len keby som Zvolenca toho pred mnou v krvi sa váľať videl, a práve teraz tu ho občakávam, aby som nôž tento do jeho prsú omočil, keď pištoľ mi nevernou zostala pri zničení jeho, zajiste potom mne službu preukáže čo pánovi svojmu a potom Marina na veky môže ostať tvojou.“

„Tos ty Arthur? ja som sa veru nazdal, že si — že — že si už dávno prchnul odtiaľto“ vrazil prestrašený Jaroslav, ktorého stretnutie oné veľmi prejalo, a slová, ktoré postava neviditeľná k nemu obrátila, ktoré mu ale predsa dobre známe boly, jako od ducha zlého pochádzať sa mu zdaly.

„Nebudem prchnúť, lebo bez Mariny žiť nechcem, ktorá ale už nikdy mojou viac byť nemôže; preto tu chcem dokonat život môj nepokojný, však ale ani jemu odpustiť nemôžem, trebars viem, že kroz to i jej mnoho

bolastí pripravím, no ale ačpráve lutujem nevinné stvorenie to, predsa dúfam, že v tvojej prítomnosti to zabudne.“

„Nie tak Arthur, to vieš že žiaden čin prenáhlený neni dobrý; najprv sa tedy musím pokúsiť Marinu peknými slovami od neho odialiť a potom len ak sa toto nepodarí, i ja tebe podám ruku.“

„Ani brány pekelné ju už nepremôžu, Jaroslave, tak na ňom väzí — po mne súdca, kým ma za neho držala — jako slnce na nebi, inej pomoci už niet, nežli jeho zkažiť; a len potom už môžeš nároky zase robiť, len keby sa skoro pohodlná príležitosť naskytila!“

„Keď je tak, tedy k dielu. Zajtrá dla obyčaje predošlých rokov rano sa vyberiem s Milošom a s Marinou na Kňazsko ku kaplnke, tam nás občakávajú; vyrúť sa potom v príhodnom čase na Miloša, keď ja s Marinou trochu do lesa poodídem, kde, aby ma ona nezbadala, že vo vražde účasť beriem, ja na oko jemu, jestli sa krik stane, na pomoc pospiechajúc, ho spolu zrazíme a tak budem u cieľa, ty potom rob čo chceš!“

„Dobre, výborne to bude!“

„A tak dobrú noc Arthúr“ vravel pravicu podajúc až k nemu sa zblížiacemu.

„Dobrá noc“ znela odpoveď, a obe postavy sa v tme stratily.

26. maj bol deň krásny jako i včerajší, s tým rozdielom, že dneská i povetrie čistejšie bolo nočnou búrkou precistené, len že slnce už bárs vysoko dost na oblohe pozdvížené, predsa ešte včera ustatých obyvateľov z príbytkov vyvolať nemohlo, len Jaroslav, ktorý celú noc ani oka nezamhúril, už so zorou raňajšou sa túlal po ulicách, okolo desiatej ale s Milošom a s Marinou cestou ku Kňazskému vedúcou so zalomenou hlavou kráčal.

„Čo tebe dneská chýbí Jaroslave?“ pýtal sa Miloš.

„Ale ba naozaj“, vskočila do reči Marina, „ešte od včerajška tá zlá vôľa ho drží. No ale nič to, veď to prejde, dokiaľ na Kňazsko vëndeme!“

„Oh!“ vzdychol Jaroslav, „sotva to kedy prejde, neviem čo to bude mať za následok, lebo sa tak zle cítim, ako keby som sa už k smrti približoval.“

Dost dlho sa bavili pri kaplnke a predsa Jaroslavovi nebola príležitosť daná s Marinou trochu poodísť, čo ho tým viacej znepokojovalo, že Miloš po zamenení suchého venca so sviežim, jích oslovil, aby sa už do domu poberali; čo sa i stalo. Jaroslav sa darmo namáhal Miloša na to doviest, aby sa osamele ku kaplnke nazad vrátil, lebo žiadnu príčinu chytró nájsť nemôhol. Keď už dost ďaleko boli odtiaľ vzdialení, náhle druždanie suchých konárov pod nohou nejakého utekajúceho očuf bolo — ktorý Jaroslavovi zajiste známy bol, lebo bladnúť počal jako stena a pot smrtný mu na čelo sadal, a zároveň hneď na to i tresk pištole, v ktorom okamihu i Jarosláv na zem padnul a k nemu do prameňa krvi padla i Marina, strachom poranená. Miloš sa v tú stranu zvrtné odkiaľ buchot pošiel a tam videl karikatúru Arthúrovu, ktorému až ústa sa penily, že sa znovu oklamal, a síce natolko, že ho hneď zúfalstvo polapilo, ktorému v ústreť keď sa Miloš so svojim kyndžalom približoval, ešte raz vykriknul:

„Plaz sa nepriatelu mój s anjelom, ktorého si nikdy nezaslúžil, mal si padnúť pod ranou mojou už dva razy, však ale vždy si vyhnul smrti, a ja nešťastný, teba držiac na pravici Mariny, jeho chudáka som zrazil. O neboj sa Jaroslave veď už idem za tebou!“ v ktorom čase nôž do obnažených prsú vrazil a tak ukončil život svoj nepokojný.

Neváhal dlho Miloš, keď toho videl v krvi ležať, čo mu vždy úklady strojil, bez toho žeby sa bol teraz na ňom vypomstvil, veď s čím druhých prenasledoval tým istým sa sám potrestal. Len k tým tedy jako bez duše pospiechal, ktorých vždy na srdci nosil, hrozne zronený myšlienkou, že snád obidvaja na smrť ranení, no usmrtení sú. Nevedel si sám rady dať, či najprv má rany skúmať, či k životu preberať a či o blízku pomoc bežať. — Slzy mu prameňom z očí sa valily a bóle jeho v horekovanie sa zmenily, na ktoré Jaroslav z omámenia precítnul a v ostatných pohyboch života so sopiatyma rukama zvolal:

„Odpust mi najdrahší bratku Milko moju hroznú vinu, ktorú som oproti tebe urobil, za čo som teraz od Pána Boha, od ktorého som sa oddialil, s ktorým by som sa ale teraz milerád spojil, príslušnú odplatu obdržal. Ty Marinka premilá si bola, ktorá ne-

vinne a nevedome k tomuto príčinu si zavdala. Prosím vás, odpustte mi a pozdravte moju nešťastlivú matku;“ tu mu hlas zastal, dech sa stával vždy kratším a kratším.

Marina a Miloš slzami neprestali polievať a bozkami obsýpať nešťastného priateľa svojho. Všetko vynaložili, aby ho k životu ešte priviesť mohli, od náreku sa až les ozýval. „Bože! na čo si ma stvoril, keď takéhoto nešťastia príčinou byť mám?“ horekovala Marina.

„Ja — som — príčinou, — vravel sa siliac Jaroslav — medzitým dobre sa majte,

už mi čas dochodí — žite spolu šťastne — bozkávam moju premilenú matku“ a tu ho duša opustila, v rukách Milošových a Mariny len chladnúť počínajúca mrtvola zostala.

Na druhý deň zvonček smrteľný zámočkej väže smutne zavznieval, smrť nektorého obyvateľa oznamujúc, a tak si bolo počuť vyprávať ľudí: „Pani Jablonská bolastou nad nešťastným synom náhle usmrtená je.“

Po uložení mrtvol na večný odpočinok Miloš i s Marinou za mesiac čo svoji opustili Podzámok, kde toľko nepríjemných prežitých pádov jich trápi.

Jozef Kováč.

Žiga Dôcy.

(Poveš z časov tureckých.)

V tej tekovskej župe
Zle a nedobre je,
Rodinka slovenská
Horké slzy leje.

Rodinku napadá
Strach a bôl hlboký,
Bo dediny pála
Tí Turci divokí.

Benedik, Levice
Má už Turčín v moci,
Rádby chcel aj hradby,
Ktoré má náš Dôcy.

Ale on s junačou
Sa Turka nebojí,
Žiga sa hrdinsky
Na bojište strojí.

Zavčasu svoláva
Junákov k obrane,
A junač slovenská
Chopila sa zbrane.

Pod hradom Sásovským
Sa Slovač hromadí,
A Žiga Dôcy náš
Bystro na ňu hľadí.

Jeho nežná žienka
Stojí mu pri boku,
On si ju chráneva
Jak zorničku v oku.

A aj Eufrosina
Na junákov hľadí,
Veď ju kvet národa
Nekonečne sladí!

Ona, dobrá duša,
Si národ vždy váži,
Jeho čulý pokrok
Nádra útle blaží.

A ten dobrý manžel
Ctí rod tak jak ona,
Však je dobre známy
Sťa Slovač z Pohronia!

Dôcy náš so žienkou
Velice sa diví,
Že sú junáci tak
Za krajinu bedliví.

Bedliví sú oni,
Tri noci nespali,
Ach! a štvrtej noci
Mračno nebo kalí.

Hrozná je mrákava
Tma k tomu jak v rohu,
Mesačik nekrášli
Nebeskú oblohu.

Ba ani hviezda sa
Teraz netrblieti,
Len v temnote vatra
Jasavo jim svieti.

Okolo tej vatry
Spievajú si bratia,
So spevom slovenským
Osud svoj si kráfa.

Sú vám to šuhajci,
Bystri jak jeleny
K boju proti Turkom
Jako by zrodení!

Sú oni ver všetci
Jako jedle štíhlí,
Oni sa častokrát
K víťazstvu vyšvihli.

Aj teraz zmužile
Vyšvihnú sa oni,
A jich boj pamätný
Bude na Pohroní.

No ten brinkot zbrane
Je pre nich víťaný,
Hoj! budúže Turci
Na kusy rúbaní.

Rozpráša tých Turkov
Ta na všetky strany,
Nebudú ver Turci
Na Slovensku páni!

Naraz z väže hradnej
Zvon smutno zazvoní,
A spev rodný ztihnul,
Myslíš, že pokonný?

Nie! junosi ešte
Budú si spievati,
Keď sa Turcín vrúti
Na slovenské čaty.

Ztíchli všetci, čuf len
Prežalostné stony
Slovenská rodinka
Horké slzy roní.

Slovenská rodinka
Trúchlivo sa lúči,
Nie jedon syn leží
V matkinom náručí.

Slovenská rodinka
Tým sa aspoň kojí,
Že synovia padnú
Za národ svoj v boji.

Lež Dôcneho žienka
Pekná jako ruža,
Nechce sa odlúčiť
Od dobrého muža.

Z mladistvých jej očí
Padajú slzičky,
I mizne rumenosť
Z bielušej tváričky.

„Idem s Tebou drahý!“
— Nežne rečie žienka —
„I ja chcem víťaziť
Sťa pravá Slovenka.“

„Poď teda lúbezná,“
— Žiga Dôcy sloví —
„Buďme že obidva
Bojovať hotoví.“

Potom vzal Dôcy náš
Do ruky kríž svätý,
A k junosom bystrým
Bratsky sa obráti.

Z niader jeho chrabrých
Bratský hlas sa prúdi,
Však junákov taktó
Do boja povzbudí:

„Bratia moji rodní!
Zjavila sa búrka,
Chopme sa včul zbrane,
Udrime na Turka.“

Turci divovztekli
K Hronu sa zblížili,
By hrad môj a kraj náš
Slovenský zničili.

Nebojme sa! buďme
V svornosti sdružení,
Hore sa za vieru,
Za národ lúbený.

Heslo naše nech je:
Padnuť, bo zvíťazíť,
A tak vo víťazstve
Turčina poraziť.

A keď i padneme
Na osudnom poli,
Padneme my aspoň
Sta chrabří sokoli.

Vytrvajte bratia,
Duch náš nech neklesá,
Do boja sa teda
Smele, nedajte sa!“

Dohovoril Dócy,
Junákov to hlava,
A priestorom zneje
Hlučná jemu sláva!

Už tiahnu junosi
Tiahne Dócy, pri ňom
Žienka smelo kráča
Si proti Turčinom.

Jak zora zasvitla
Krvavo za rána,
Spatrili zďaleka
Kliateho pohana.

Pri Žarnovici si
Konečne zastali,
Tu na Turkov divých
Zmužile čakali.

„Jak zblisklo sniečko,“
Žiga Dócy svolá:
„Poďme bratia poďme,
Nech je pevná vóla!“

A i Eufrosina
V nadchnutosti zvolá:
„Poďme, bratia moji
Nech je tuhá vóla!“

Už k slovenskej čate
Turci sa zblížili,
A koňské chvosty si
Do hora vztýčili.

Hoj! už je boj krutý,
Kopije práskajú
Jak naši, tak Turci
V krvi sa válajú.

V tom boji divokom
Turek „Alláh“ kričí,
Ale naša junač
Turkov vzteklych ničí.

Turčin v hneve syčí
Strašlivo sa vzteká,
Ale naša Slovač
Bije, rúba, seká.

Veď je vám tých Turkov
Preveliká sila,
Ale naša junač
Bez strachu len bila.

V tom Turek divoký
Dócyho napadne,
S mečom hrozitansky
Do hlavy mu zatne.

Turci jak sbesneli
Na vodcu zrevali,
A už zkrvavenú
Hlavu mu zofali. —

A jeho ženičku
Do zajatia vliekli,
Vliekli do Carhradu
Turci diví, vztekli.

Hoj padlo z junákov
Tak asi na dvesto,
Lež z Turkov padnutých
Na tisíce jesto.

Veď z našincov bola
Taká hrstka malá,
Ale táto hrstka
Tisíce zrúbala.

Slovenská rodinka
Bólne slzy roní,
Že niet už Dócyho
Na peknom Pohroní.

Už Turci divokí
Majú Sásov v moci;
Škoda ťa, škoda ťa
Milovaný Dócy!

Michal Šittanc.

Príspevky ku poznaniu juhoslovanských národných piesní zo stanoviska mravoučného.

Od J. Radetiča, podáva Kalinčák.

I.

Od času, čo Vuk vzácne perly srbsko-horvatského jazyka a národného básnictva zbierať začal, začali sa i cudzinci o poklady tieto juhoslovanského národa zaujímať. Kto to nezná, že Nemci: Göthe, Herder, Grimm atď. národ svoj slovom a písmom o srbskom národnom básnictve poučovali? Všetky však pojednávania doterajšie, ktoré Nemci, Italiani, Angličania atď. o predmete tomto podávali, obmedzovaly sa len na krásoumnú stránku jeho.

Vukova zbierka juhoslovanských národných piesní nebola ani v celku ani čiastočne do všetkých europejských rečí preložená. Aby sme ale najhlavnejšie preklady uviedli, pripomíname, že sa vynachádza v italskej reči poobný preklad Nikola Tomasea; v anglickej od Sir Johna Brownina; vo francúzskej od Donzonsa, bývalého konsula v Mostare. Medzi väčšími sem sa vzťahujúcimi pojednania uvádzame tu: Poésie populaire des nations slaves v Revue britannique 1837; Gerberove prednášky o srbskom národnom básnictve, držané v draždanskej akademii vied, a vytačené v letopise pre umenie, literaturu a vedy 10. sošit 1847; Talvy „Historical view of the languages and literature of the slave nations with a sketsch of their popular poetry 1850; Brühl „Uebersichtliches Handbuch der slavischen Sprachen und Literatur mit einer Skizze ihrer Volkspoesie, Lipsko 1852“; Adam Mickiewicz: Slovanská literatura (poľsky a nemecky) Poznaň 1865; Orsato Pozza „A Mickiewicz dei canti popolari illirici, Zara, 1860“, a Bodjanski „della poesia popolare slava, Zara 1861“; Miklošič „Oesterreichische Revue, kn. 2“; Lud. Štúr: „o národných písních a povestech plemen slovanských 1863“; bulharskej knežny Dora d' Istria: „la nation serbe“ (revue de deux mondes); Bezsonov: „Epos serbskij i bolgarskij“ atď.

V nasledujúcich článkoch obmedzíme sa len na mravoučné stanovisko, pri čom však všetko to uvažovať budeme, čo pre objasnenie jednotlivých ethických v spomenutých spevoch sa vyskytujúcich výjavov zvláštnu významnosť má. Textovým základom nám budú vždy zbierky Vukove. Zbytočným nebude, keď v nasledujúcom pojednaní najprv rozdelenie predmetov, o ktorých sa hovoríť bude uvedieme. Robíme nanajprv rozdiel medzi lyrickými (ženskými) a epickými (junáckymi) piesňami. Tamtie ukrývajú v sebe veľké poklady z ohľadu starožitníckeho, majú teda znamenitú cenu pre poznanie bájoslovných názorov starých Slovanov. Dotýčene jich starobylosti hovorí Vuk: lyrické spevy sú staršie, nežli epické, bo z poslednejších málo ktorá presahuje čas katastrofy kosovopolskej (1389) keď sa medzi lyrickými naproti tomu i tisícročne nachádzajú. Srbi mali bezpochyby už pred 1389 epické spevy; udalosti ale roku tohoto zatriasly celým životom srbského národa tak veľmi, že z jeho pamäti rozpomienky na minulé časy zmizly, i že znovu spievať a vypravovať začal. Epické básne delíme na 4 doby.

Do prvej náležia tie, ktorých obsah je ešte pohanskými názormi popretkávaný, a tým samým i hojný material pre bájeslovie poskytujúci. Obrazotvornosť je tu najhlavnejším zástojom; tu sa hlavne ospevujú ešte sily a moci prírody, ktoré u Srbov ako i u iných národov za starých čias zbožňované boli. Tak na p. pieseň: Drak mladoženích, Jovan a pohlavár obrov atď. Do druhej doby prislúchajú spevy zo zlatého veku Srbstva t. j. z doby cisárov (12—15 storočia) pochádzajúce národné spevy. Dva punkty sú, okolo ktorých točí sa celá baseň doby tejto, okolo panujúcej rodiny cárov Nemaničov, ktorá so Štefanom Dušanom vymrela (1366) a okolo katastrofy kosovopolskej, ktorá cárstvo srbské ztroskotala. Na to prichádza tretí rad piesní, ktorý bysme najradšej ro-

mantickým pomenovali; bo týmto je nie viac historia podkladom, ale radšej jednotlivé národom nadvládajúce idey, ktoré potom v tej lebo inej hrdinskej osobnosti nalícené bývajú. Hrdinské skutky, ktoré Srbi proti Turkom, utlačovateľom svojim previedly, sa tu vyprávajú, jako i príhody lásky a dobrodružstvá rozličného druhu veselého, lebo tragického rázu. Na čele všetkých týchto v piesni národnej oslavovaných stojí kraljevič Marko, jakožto vzor národného hrdinstva. Činy jeho najlepšie preukazujú jakové boje srbský národný život v každom obore, zvláste ale náboženskom, oproti asiatskému barbarstvu a islamu prestát musel!

Pri boku piesní o kraljevičovi Markovi stoja z jednej strany spevy o tehdašom spoločenskom a rodinom živote, medzi ktoré hlavne ten svojou jadrnosťou a umeleckým tvarom vynikajúci „svadba Maksima Crnojeviča“ prislúcha; z druhej strany zas mráкотné nákresy násilností tureckých vojevodcov v Bosne a Hercegovine spáchaných, kde zas hrdinský rod Jakšičov, v bojoch predok vedie a čo obranca práva a cnosti vystupuje.

II.

Juhoslovanská národná pieseň o Bohu a viere, o pokute a odplate.

Podľa náhľadu všetkých dôkladných zkumatelov slovanskej povahy zo staršej i z novejšej doby, je vrúci nábožný cit hlavnou známkou rázu slovanských kmenov. Stálosť v dôvere, že dobrému skutku odmena, nemravnému ale kára nastáva, sa v srbských národných spevoch tak žive vyražuje, že podivenie natom vysloviť môžeme, že národ, ktorý za storočia odsúdeným bol a je prinútený v ustavičných najťažších bojoch o svoje bytie prežívať, nezdivočel, ale skorej vo vzdelávaní, spôsobe smýšľania a citu svojho oči vidne napred kráčal. Všetko ukujújúce dúfanie a nezlomná nádeja v budúcnosť, ktorá krajšou byť má od predošlosti a prítomnosti opanúva celú myseľ srbsko-horvatských národných piesní.

Z tohoto sa spolu i tá odvažná hotovosť a rozhodnosť vysvetliť môže, ktorá v osudne rozhodujúcich okamysloch rýchle a mužné od-

hodlanie zapríčinila, a najskvelejšie skutky previedla. Kostoly, kláštory, kňazstvo a jich sviatostné výkony nachádzajú v národnej piesni najbásnickejšieho, najoduševnejšieho maliara a líčiteľa, — a toto z tej jednoduchej príčiny, že národ sám to veľmi dobre ocenil zná, že národnosť, viera otcovská, mravnosť a obrazené práva od mnohých storočí nikde záštity a ochrany pred asiatskými barbarmi najst nemohly, jako jedine v ustanoviznách náboženských. Boh a viera boli u juhoslovanskeho národa činiteľmi, ktorí ho vôbec a vo všetkých jednotlivých pádoch zachovali. Keď srbské cisárstvo so svojou celou slávou na Kosovom polju zahynulo, zbadal od razu národ, že mu nič nezostalo len viera na vyššieho mstitela i odplatiteľa, a nádeja na lepšie časy. Jeho jediná útecha po tejto ohromujúcej katastrofe bola až do teraz v ľudu žijúce presvedčenie, že srbské cárstvo pre ochranu kresťanstva upadlo. Myšlienka táto najživejšie vystupuje v piesni: „Zahynutie srbského cárstva“ (Vuk II. d. č. 46).

U srbského ľudu zvláste zvyvaný svätý Ilija (Eliáš) prináša podľa udania spomenutej piesne cárovi Lazárovi, jakžto predstavovateľovi srbskej národnej celoty, list od matky božskej, v ktorom táto cárovi na vôľu necháva, či radšej svetské a či nebeské kráľovstvo utratí chce. Cár Lazár zoznajúc, že panovanie na svete tomto krátke a ohraničené, kdežto naproti tomu kráľovstvo nebeské nekonečné, a časom i priestorou neobmedzené je rozhodol sa na tom, že radšej utratí cárstvo svoje, i podstúpi potom smrť hrdinskú spolu s vojskom svojim na kosovo polju. Aby toto význačné sebäzaprenie k vôľi vyššej zásade ešte raz a tým väčšmi i dôraznejšie označené bolo, končí sa spomenutá pieseň, keď malovne a vskutku v homerických nákresoch pohromu kosovopolja vylíčila tragickým, síce, ale spolu i jemným ranyhojivým balsamom presiaknutými slovami:

No to slávno, veľkolepé bolo
I svätému Bohu veľmi milé.

Hrdinovia piesne národnej milujú všetci vieru svoju tak vrúčne, že sú vždy hotoví za ňu i smrť podstúpiť. Náboženstvo je jim jediným zdrojom oduševnenia. Oslávenci juhoslovanských národných piesní žijú a umie-

rajú pre vieru a za vieru; viera je pre nich modlou, za ktorú oni v bojoch oproti Osmanom padajú, a na poli bitky, alebo v žalári život svoj obetujú. Na dôkaz pravdy slov uvedených uvádzame pieseň: „Rabstvo a svadba Jakšiča Štefana“ (Vuk II., 95). Turci napadli Belehrad, prevládali srbského vojvodu Jakšiča Štefana, a odviekli ho pred sultána do Stambulu. Sotvá tento ale statného junáka uhliaadol, uzavrel v sebe získať ho pre seba i pre svoju ríšu. Keby Jakšič svoju kresťanskú vieru zaprel, obecal mu sultán vezírstvo a svoju vlastnú peknú dcéрку za ženu.

Štepan ale odopiera to rukou a hovorí:

Cár turecký, ty pohlavár sveta!
Nikdá tebe k vôli sa nezturním
Križa môjho nikdy neodreknem,
Nikdá vieru kresťanskú nezaprem,
Hoc bys ma i na trón tvoj posadil,
Hoc bys mi dal celé zlato sveta;
No umierať znám voždy za vieru.

Dejiste posledných básní sa rozprostiera i na Bosnu a Hercegovinu až po nábrežie dalmatské, tak že sa tým i Ivo Senjanin v rade srbských hrdinov spomína. — Štvrtá doba konečne uzaviera v seba deje a činnosti vojenskej Srbov v kniežatstve a na Čiernej Hore od čias povstania srbského roku 1804. V srbských národných spevoch previeva v celku a vo veľkom duch kresťanstva; pohanské náhľady ale sa v nich celkom nepotratily, jako to idey a nástiny politické v mnohých piesňach dosvedčujú. Poslední ráz zvláste v tých básnických výtvoroch spozorovať možno, ktoré sa na najvýznamnejšie doby života ľudského, jako na pr. na narodenie, krsty, svadby, pohreby atď. vzťahujú. V národných piesňach obsažené staré zvyky a obyčaje národnie pochádzajú zväčša z dob pohanských, a zakladajú sa najviac na povere a predsudkoch.

Nahliadnuc bezvýslednosť slubov svojich poslal sultán kresťanského mládenca vezírovi Čupriličovi, aby ho tento presvedčoval. Ale všetko bolo darmo. Vezír mu na ostatok smrť hrozí, keďby kresťanstvo nezaprel. Ale i toto nič nepomohlo. V opravdivej pýche hrdinskej hovorí Jakšič Štepan:

Vďačne zhyniem ja i hlava moja
Za kresťanstvo i za matku božskú
I za vieru Krista pána môjho
Ale Turkom nikdy nezostanem.

(Pokračovanie nasleduje.)

Vezír ho nedal zavraždiť, ale ho poslal bašovi Novopazárskemu ku ďalšiemu s nim pokonávaniu. Tento dal junoša srbského do hlbokého tmavého žalára uvrhnúť, nazdajúc sa, že ho tým skrotí a ho na tureckú vieru prevráti. Štepan ale vyše polroka trpí v žalári, i neohrozene zotrúva pri viere otcov svojich. Naostatok sa baša obmäkčí, zavolá k sebe peknú svoju dcérecku Hajkunu, rozkáže jej obliecť sa tak láskave jak možná, a sa mu tak milou ukázať, žeby Štepan Jakšič tým prinúteným bol pohár trusy*) vypiť, aby ňou omámený súc svoj pôvod a vieru svoju zabudol.

Hajkuna zrobila všetko, čo jej kázané bolo, prozretedlný Štepan ale vody mu podanej ani len nezachľupol. Na to sa Hajkuna namáha s každou ženskou vňadou a láskavosťou ho na vieru tureckú priviesť, Jakšič ale vždy zostáva chladným a odpovedá jej tými samými prísnymi slovami čo sultánovi a vezírovi. Na ostatok prosí turecké dievča kresťanského šuhaja, aby ho na biele líčko, ba čo viac i v ružové ústka pobozkal; na to ale Jakšič odpovedal:

Ty turecké dievča boh ta káraj!
Nepozvoli mi to viera moja,
Žeby kresťan turkyňu bozkával:
Jasné nebo by sa roztvorilo
I z neba by padalo kamenie
Čo by mňa i teba zniročilo.

Ohňom lásky ale zachvátená Hajkuna žiada si mať Štepana za každú cenu, a vidiac že on Turkom nikdy nebude, chce sama prejsť na kresťanskú vieru, ak sa zaprisahá, že ju za ženu vezme. Jakšičovi to bolo po vôli.**)

*) „Trusa“ voda pomiešaná s prachom z usušených húb, ktorej pripravenine pieseň národnia tú vlastnosť pripisuje, že každý, čo sa ňou umyje alebo z nej pije, i na svojich rodičov i na svoju vieru zabudne.

**) Tak sa stalo s Hajkunou pred tým hovoriacou:

Poturčte sa čierne oči moje
A vezmi ma za vernú manželku.

On sa nepoturčil, ale zvíťazil i:

Šťastne prišiel Štefan u Belehrad
I priviedol turecké dievčatko.
Zavolať on do dvanástich mníchov
Krstili ju i požehnávali,
I vzal on ju za vernú manželku.

Rozlialo sa slnce . . .

pieseň.

Rozlialo sa slnce po prírode —
Rástlo — kvitlo kvieťa popri vode;
Chodieval ta šuhajčok na jar —
Trhal kvieťa svojej milej za dar!

Rozlialo sa slnce po prírode —
Tonie veniec — tonie dol po vode,
Na jej brehu dievča plnej vňady,
Na ten veniec dolu vodou hľadí!

Rozlialo sa slnce po prírode —
Tonie veniec — len tonie po vode,
Tonie s vodou — a dolu za nimi
Mysel devy s dunkami svojími!

Hostivít Lojko.

V podzim.

Vejú vetry, vyjú vetry,
Oj chladné vetriská!
„S Bohom grúne!“ — na fujare
Smutne valach píska.

„Majte sa mi dobre báne!
I vy lúky kvetné
Vôkol žriedel a potôčkov —
Tam sú doby letné!“

Vejú vetry, vyjú vetry
Pustými Zbojskami;
„Dolu ovce, neviem či už
Viac pôjdem za vami!“ —

Hostivít Lojko.

Hluchá matka.

Kto otvára tíško dvere
V noci do domu vstupuje?
Syn z ďalekých krajov prišlý
Mať hľadá a horekuje;
Matka hluchá v chyži tmavej
Ho nevidí, ho nečuje —
Len v myšlienkach úzkostlivých
Zašlú minulosť stopuje;

Matko milá! zvolá hlasom
Boľným prišlý syn do domu,
A zrakom ľubostiplným
Zre na opustenú vdovu.

Matka syna si objíma
Tlkot jeho srdca čuje;
Šťastná mať! že synu svojmu
Sa už teší a raduje.

A čo tak pri ňom si sedí
Zadumená tu bez seba —
Verím že hluchá maticka
Čuje spev anjelov z neba.

Móric Philadelfi.

Útle kvety.

Krásny je život keď dve dušičky
V pocitoch sladkých splyvajú
A ideálne tvoriac si svety
V blankyt sa neba dívajú;

No krajší život, keď mladost jará
Stán si už vlastný buduje
A um i srdce i sily svoje
K borbám duševným hotuje.

Lež najkrásnejší ale je život
Keď sú dve duše jeden cit,
Keď dve srdiečka v slasti i žiali
Tvoria si svojský, rodný byt;

Tam potom rodič v lete života
Pestuje si útle kvety — —
Ach! veď žiadame si pre náš národ
Zdarné, bohumilé deti.

Móric Philadelfi.

Dve Elenky.

Od Daniela Bacháta.

Motto: „Alebo hláste, bite na zvony,
Že láska nové dáva zákony,
Obyčaj mrtvá že padá;
Nech chýr ten šťastný svetom zavzneje,
Že už sfachetných duši nádeje
Nemori osudov zrada!“

Sládkovič „Marina“ 134.

I.

„Poradte bračekovi, bo veru, veru neviem, čo mám urobiť“ slovil vo veselej spoločnosti svojich druhov milých bystrý junák absolvovaný philosoph Janko Lipovnický.

„Čo by ja tebe mal radíť“ odvetil krátkonohým od súdruhov zvaný Lajko Červený, „porad si sám, veď si philosoph, choď, a študuj v panskom dome prísnu philosophiu života.“

„Ba jakoby ho videl“ zamiešal sa veselý Števkó Rozmarný „pani veľkomožnej ručičku bozkávať ha ha ha! Ja ti len tolko poradím Janičko, aby si, keď prídeš do domu na miesto pani veľkomožnej nepobozkal zo samej galantnosti a etikety uhriatu alebo zamúčenú ručičku kuchárke, jako sa to toť hla nášmu Ondriškovi kdesi na supplikácii prihodilo. Buď tak dobrý Ondriško, vyprávaj jako to bolo ha ha ha!“

„Ba len by si ty vždy netáral“, ozval sa Ondriš Tichý, „veď by si ty tiež lepšie nebol pochodil, lebo furtákovi, jako si ty, sa to najskôr dostane dľa príslovia: chytrí vraj chytró obdrží.“

„Len že sa mi ešte nikdy vzdor mojej chytrosti nedostalo Ondriško“ oboril sa Števkó, „lebo dáмам a ešte kuchárkam ruky bozkávať som ja nie stvorený. Ponechávam to i na druhýraz len tebe radosť moja.“

„Eh, čo nás tam po plečkách“, odvetil zase nevrle Ondriš Tichý, „keď som i kuchárke ruku bozkal, preto mi pery nezhořely, to bola aspoň poriadna stvora. Ty si ale, Števcíatko moje v Podhradí i židovku tituloval per gnédige frau.“

„Ale bola pekná“, odsekol Števkó.

„I tá v tej Pešti nebola mrzská. Nuž sme quit! Ale radšej sa poshovárjame múdre s naším milým Jankom, lebo ten chce dať vále študentstvu a dnes zajtrá bude z neho hotový filister.“

„Ten si na nás ani nespomenie viacej pri panskom stole“ začal zase Števkó, „pri masných pečenkách a pri tokajčine.“

„No, len už neglossuj zase toľko“, osopil sa naň Janko Lipovnický, „tebe len masné pečeny a víno —“

„Hia braček“, odvetil Števkó, „veru sa to len lepšie počúva nežli naša gríča a holý chlieb.“

„Dost už“, dupal nohou Janko „medzi vami bračekovci nemožno k rozumnému slovu prísť, všetci ste pletkári. Dnes, zajtra sa s vami rozlúčim, kto vie či sa kedy vidíme a ani sa len pri posledku dla túžby srdca poriadne vyzhovávať nemožno.“

„Koho to budeš vychovávať v tom panskom dome Janičko?“ pýtal sa ho Lajko Červený.

„Dvoch šuhajcov do gymnasiálnych tried a domácu slečnu znion mám vynaučovať“ odpovedal tento „za ročných štyri sto.“

„Ej čo tam po peniazoch“, vtipkoval Šteško, „hlavné je braček domáca slečna.“

„Hia braček, čo že je nášmu Jankovi po domácej slečne“, prejal reč Tichý, „jeho srdiečko je už zadané.“

„Jeho svet sviazaný“ pokračoval Červený.

„Jeho život zamotaný“ dodal Šteško nôfac:

Láska, bože láska
Ved je to добрôta,
Jako keď sa holúb
V pazderi zamotá.“

„No, no, len nevýskajte, i vy ste ešte nepreskočili“, odrážajúc Janko útoky druhov od seba, „i vy sadnete raz na lep.“

„To mi nehovor“ okríkol ho Šteško smiešnovážne, „ja si takto spievam:“

„To sa chlapi to sa,
Čo šablícky nosia,
Nie taký trhani
Čo sa dievkam prosia.“

„Daj ti mi bože za vojaka“ usmiechol sa Tichý, „ty ak by si ozaj dakedy pangolietu nosil Šteško, len by si túto nôtil:“

„Nezverboval som sa
Na silu ma vzali,
Lanovú košielku
„Na mne podriapali.“

„Ty si šuhaj obmedzenej mysle“ uštipol ho Šteško, „veď boj nenie len telesný, ale i duchovný a ja sa strojím byť bojovníkom na poli ducha.“

„Veď už trebars, ale ti potom nezaškodí“ tvrdil Červený, „keď v tej trudnej práci budeš mať dve jemné ručinky, čo ti pot z čela budú zotierať.“

„Z ktorého románu si to vyčítal hahaha!“ rozosmial sa Šteško, „na môj veru, ty musíš romány pilovať, no povedz, Janko, nemám pravdu?“

„Daj Jankovi pokoj“ slovil Tichý, „ten myslí na svoju Elenku.“

„Uhádol si, pravdu máš“ slovil Šteško, „čo povie na tú tvoju stanicu tvoja Elenka Janičko? Ja myslím, že jej to pre tú domácu slečnu sotvaj bude po vóli.“

„Ja som o Elenke už vyše roka nič nepočul“ vzdychol si Lipovnický.

„A veď ste si prú často dopisovali“ dotieral Lajko.

„Žene never synku!“ poučoval Tichý, „veď je Evina dcéra, kdeže by sa u tej vernosť a stálosť brala?“

„Ej, ba už ja Elenku musím brániť“ napravoval Lajko „Elenka nebola obyčajná Evina dcéra a bola čarovná deva k tomu.“

„Daj pozor Janičko“ vtipkoval dla obyčaja Šteško, „môžeš v Lajkovi ľahko dostať soka.“

V tom pretrhnul jich dnu vkročivší listonos prinášajúci Jankovi Lipovnickému list.

„To je od Elenky!“ zkríkli všetci. „To jej ruka!“

Jankovi sa pri odpečatovaní i čítaní ruky triasly, po prečítaní vypadol mu celý list z rúk.

„Čo to?“ pýtali sa zadivení druhovia Jankovi.

„Čítajte!“ vyriekol on a rýchle sa vzdialil.

Druhovia Jankovi vyrozumeli z listu, že sa Elenka z naloženia rodičovského za vdovca má vydávať a že je ač i na silu naklonená plniť štvrté božie prikázanie. Šuhaji sa zamútili iba Šteško zanôtil:

„Never ty dievčine
Ani že jej never,
Kým nekľakne s tebou
Pred oltár na kameň.“

II.

Z denníka Jankovho.

Porekadlo „quem dii odere paedagogum fecere“ sa u mňa nezdá splňovať. Už som sa rozhladel v tomto panskom dome a pozdáva

*

sa mi. Pán je vzdelaný, vážny, účinný muž; na smýšľanie jeho politické nemôžem ohľad brať dľa toho: jakž sme byli vedění, tak sme chodili. Výchova aristokratická je odchodná od našej iných biednych neurodzených smrteľníkov — ale vyzereá on vlúdny, laskavý, rozvazitý a ľudomilný muž. Pani je samá dobrota, takže súc veľmi dobre vzdelaná a vždy dobrej vôle, je spolu opravdivý dobrý genius tohoto domu. Oba synčekovia sú podarené, vtipné, po dnes dobre vychovávané dietky a zdajú sa ku mne mať dôveru, čo je hlavná vec pri výchove. Počiatok je tedy zdarilý. Domovú slečnu som ešte nevidel, odišla do blízkeho mestečka k rodine návštevu a iba na pozajtre sa vráti. Ale čo ma potom! Uvidíme jak ďaleko je to s ňou už v hudbe. Znion (fortepian) je dobrý, vopred sa teším na hudobné hodiny. — I tak skoro by som riekol, že mi je dobre, že budem tu spokojný. — Však čo ma to tak pichlo u srdca? — Elena moja — nie, ona podnes už patrí inému. I môj otec sa žení po druhýraz, volá ma na svadbu, nepíše koho si bere; ale ja na svadbu ani pomysleť nemôžem pre Elenu. — Je to síce pravda, že naše ideále taký zlý koniec berú v živote. Život je prísny, svet zlý, a ideále sú nie pre túto zem. Ó kdeže by na mňa Elenka bola mohla čakať? Ona má už osemnásť rokov; čím prv sa deva vydá, tým je šťastnejšia, zaujistenjšia — a mne ešte poriadnych pár rôčkov treba, kým sám seba zaujistím. Ale či ona mohla inému ruku podať? Ešte ani rok neminul od tedy, čo mi večnú vernosť bola slúbila a ja jej tiež. Ja svoju zadržím, bár mi ona svoju zlomila. Však ale, kto vie, či je ona šťastná, kto vie, či je nie nešťastnejšia odo mňa? Ja som aspoň svobodný, ale ona patrí inému, osobe snáď nemilovanej; ba možno že i nenávidenej. — Ach, pomyslí-li nekdy na mňa? Ja aspoň vo dne v noci mám ju pred očima. Ani vo sne nie som svobodný od zjavov jej osoby — a to ma tak morí, to ma tak trápi. Zabudnuť ju? — Rád by som, keby bolo možno. Po obdržaní osudného listu od nej padol som do fažkej horúčky. Ja som ochorel vediač, že ju utratím. A ona? Ach ona hádam vesele tančí na svadbe svojej. Či jej manžel je jej za lásku mladosti náhradou? Preč, preč trápe myšlienky! Chytím sa do

práce a ťažkomyselnosť ma opustí. I domová slečna sa vraj menuje Elenou. Divná hra osudu! I tu ma osud prenasleduje, jako by ma vysmieval. Škoda že nenosí tá domová slečna iné meno!

Janko bol domovej slečne predstavený.

„Ponižený služobník slečna!“

„Služobkyňa!“

„Náš nový domový učiteľ, moja dcéra, pane, a vaša žiačka v hudbe.“

Janko zostal bez seba čarovným zjavom domovej utešenej slečinky omráčený.

„My sme sa ešte nevideli“ slovila anjelsky ľúbym hlasom Elenka ku matke sa obráťac; „maminka moja a ja som už nášho pána vychovateľa v spoločnosti zastávať musely.“

„Nezaslúžená česť pre mňa“ hovoril zapľnený Lipovnický, „slečinka je velice dobrotivá“

„Pomysli si len maminka“ pokračovala Elena, „u Hských vystúpili proti nášmu novému pánu vychovateľovi velice.“

„Ale veď mu to aspoň nevrav do očí“ pretrhla ju matka.

„Ja sa rečť sveta nebojím,“ odpovedal Lipovnický, „a velice málo si ho vážim vediač, že on málokedy býva pravdivým.“

„Pravdu máte pane,“ prisvedčila Elena, „i toto nebol súd pravý o vás. Nektóri totiž tam prítomní hanili môjho otca, že si vás nemal vziať do domu, že ste zarytý pansláv!“

„Ja to o vás pane neverím“ preriekla domová pani.

„Jestli je to hriech svoju mať a svojho otca nenávidieť, nuž som hej,“ odvetil pevným hlasom Janko, „myslím ale, že verným synom vlasti a národa byť je čnosť a nie hriech.“

„Ale ste vy, pane, predsna snáď nie z tých“ poznamenala s otázkou domová pani, „čo krajinu trhať a rusovi zapredať mieňa?“

„Ale maminka“ dodala Elena, „veď to pánu Lipovnickému ani z očí nevyzerá, že by bol vlastizradcom.“

„Ráče dovolit a za neslušnosť to nepovažovať“, omlúval sa Lipovnický, „jestli na takúto otázku neodpoviem ani slova. Ja som podnes chudobný žiak, kde že by mi len na-

padlo, taký úkol hrať. — Milujem vlast svoju, milujem národ svoj; na ohováčky ľudí odrodilých alebo ztrestených nič nedbám.“ —

„Ja som si to priam myslela,“ uspokojovala Janka domová pani, „že je to len smyšlienka tých našich nektorých z Pešti sa vrátiš mladých pánikov ten celý panslavismus. Ja sa ale ufám, že mojich synov neráčište v duchu nejakom jim a stavu jejích neprimeranom vychovávať.“

Náš Lipovnický onemel, a zaryte mlčal.

„Lúto by mi bolo pane,“ odprosovala domová pani, „keby som vás bola snáď urazila. Ja vám za celý svet krivdu robiť nechcem, vidím, že moje deti majú dôveru k vám, ale náš svet je zlý, prevrátený.“

On mlčal. Pani i slečinka sa zadivené poklonily a vzdialily. Náš Janko si vzdychol zo srdca: Quem dii odere —

III.

Po uplynutí jedného roka v panskom dome už panslavismus viacej nestrašil, na miesto neho ale nastúpila všeobecná obluba hodného, rozumného, solidného, a jaké všetky epitheta mu domáci dávali, vychovateľa. Pod rokom sa mnoho zmenilo; dvaja panskí synovia zložili so svojím vychovateľom na verejnom gymnasiu z tej triedy, do ktorej jich Lipovnický pripravoval, výborné zkušky, čoho predošlý nespôsobilý vychovateľ za dva roky docieľiť nemohol, to sa tomuto za jeden už so zanedbanými učedníkmi docieľiť podarilo. Nie ináč bolo to i s domovou slečinkou. Táto urobila nesmierné pokroky na zniome (fortepiane) za krátky čas, ale aj vždy tú hudbu pľovala. Rodičia nevedeli pochopiť tú zmenu pri Elenke, keďže prá len na silu v hudbe sa cvičila, s týmto vychovateľom bola by ale ustavične štvorručne hrávala. Vymierané hodiny boli jej voždy primálo, večer na miesto jednej dve i tri sa v náhradu brali, slovom, Elenka by bola s vychovateľom deň i noc hrávala. Čo div tedy, že páni rodičia vidiac veľkú dôveru synáčkov svojích, s jakou k vychovateľovi svojmu sa vinuli a nevyslovnú prítulnosť Elenkinú si Lipovnického velice obľúbili, tak že i on už nespomínal

viac quem dii odere. Čelaď z pomeru medzi vychovateľom a Elenkou zavierala, že je to už pomer lúbostný. Zabavme sa trochu dlhšie v panskom dome, pozorujme mladé tieto duše a presvedčme sa sami, či je v tom niečo pravdy.

Mnoho hluku narobilo v okolí u aristokracie to čo sa v panskom dome po tieto dni stalo. Zavítal totiž do neho na široko a ďaleko známy Julius Čemický a to vraj so zvláštnym úmyslom. Povest rozširovala toto: Julius Čemický videl vraj Elenku u Ilských na zábave a jako ju raz videl, držal sa jej pevne, ani zpusťiť sa jej nechtiac viacej. Pred dôvernými priateľmi svojimi priam vtedy, vyslovit sa mal vraj: „tá alebo žiadna!“ Šuhaji ani najmenej nepochybovali o tom, že mu tam, kde bohatý Čemický zaklope, otvorené bude; tak verily i devy a dozvediac sa, čo Čemický zamýšľa, závidely jej všetky. Čemický zavítal tedy do panského domu a bez obalu vyjaval svoj úmysel rodičom Elenkiným. Najprv urobil to skrze svojho priateľa, potom i sám. Rodičia tvrdili, že je deva ešte prímladá, len pätnásťročnia; mati že sa ešte sotvaj s ňou dostatočne potešila, nemá len tú jedinú dcéru a už by si ju tak chytro mala dať preč od seba a k tomu je vraj Elenka ani nie hotová, ani na vydaj ešte ani nepomyslela. Čemický bol zprvu netrpezlivý, nechcel len tolko popustiť času, dokiaľ by i svolenie Elenkino obdržal; ale keď Elenka sama pri rozhovore o tom nič počúvať nechcela a priam z izby utiekla, zkrótnul mladý pán trochu a lúčil sa s tým uistením jako spolu i s prosbou, že zase príjde, ak mu to bude dovolené.

Pri panskom dome ležala utešená zahrada, v tej zahrade milé chodníčky kvietim obrúbené vábily ku prechádzkam a hladký a dost široký rybníček kynul povozit sa po ňom na člku pri brehu jeho priviazanom. Často prechodil sa tuná Lipovnický s učedníkmi svojimi, vypravujúc jim o krásach prírody, upozorňujúc jich na nevyslovné umelé diela všemohúceho Hospodina, ano vedúc

pečlive duše jejích mladé od stvorených vecí k stvoriteľovi a jejích pôvodcovi i zdržovateľovi; často vozieval sa s nimi i po hladine rybníka, opisujúc jim lode parné a veľiké more i s jeho pekkladami, búrkami i krásami. Neraz prechodieval sa náš Lipovnický tuná i s milou šlečkou Elenkou, často sadla si i ona do člna a vozil sa dávala od neho po rybníku. Tak to bolo i dnes. Utešený jarný nastal večer. Slnko zapadalo jasne za hory, v zahrade pauskej šumel tajomný vetrik sosnamí i lipami, mesiačik sa už ukazoval a teplý vetrik tak mile ovieval tie mladušké líčka krásnej Elenky i Lipovnického. Rodičia neboli doma idúc návštevou do blízkej dediny odkiaľ sa v istých rodinných záležitostiach zaneprazdnení súc len pod dvoma dňami navrátiť mali. Podivno to bolo Lipovnickému dnes, že Elenka celý deň v jeho prítomnosti ztránila, prítomná bola i vynačovaniu svojích bratov od počiatku až do konca, i svoju hodinu zdvojnásobnila, k tomu i prechádzku do zahrady ponúkla.

Malí mladí pánikovia a žiaci Lipovnického poskakovali sebe sem a ta po zahrade, baviac sa svojím spôsobom, takže Janko s Elenkou zväčša sami zostávali. Jankovi bolo tak úzko a zase tak rozkošne, tak nevýslovne milo pri boku Elenky. Obyčajná zábava Jankova s Elenkou bola čítavanie a vysvetľovanie nemeckých básnikov, no, nie ináč rada mala Elenka i Sládkovičovu „Marínu“ a neraz vyznala to Jankovi, že jej tá básneň najlepšie ku srdcu hovorí, ba že si i nápev k tej pesničke tam obsaženej vymyslela a že si ho v sprievode zniona nôtit bude, na tú pieseň peknú:

„Spalo dievča sladko spalo,
Nevinnosť ho kolisala,
Spalo ešte keď aj vstalo,
Noc mu vo snách žitja dala.“

Janko plesal nad takýmto radostným obratom a pokrokom. No dnes večer zbožňovala Elena obzvlášte „Marínu“ a mnoho spomínala slok z nej na zпамäť.

Utešený bol večer. I ten spev vtáčka, i šum vetví stromových, i ten ľubovonný dych kvietkov jako i večerný zvoniec dedinky, to všetko tak milo, tak pohnutlivo ku srdcu hovorilo. Srdce Elenkino počalo sa v ľuboslo-

vách jako kalíšok kveta pred slnkom otvárať pred Jankom; jeho ale srdcu bolo úzko a tak jakosi tajomne, podivno. Elenka žartovala, on bol mlčanlivý; ona nôtila, on nemohol k slovu prísť a čo toho príčina? Jedna bola pomyšlenie na jeho nevernú Elenku; a neznal sám čo má o druhej myslieť.

Po tichom rybníku milo si pluje čln, Lipovnický s Elenkou sám sedí v ňom. Milo blískajú tie nebeské oči, hviezdičky na oblohe jasnej, no, krajší je blesk očí Elenkiných; lebo do tých nebeských očí, hviezdičiek, rád sa zahľadel Janko, ale blesk očí Elenkiných nezniesol, ba čo viac, pred nimi zrak sklopil.

„Velice ste smutný dnes pane vychovateľ“ poznamenala Elenka.

„Jakosi sa nebárs dobre cítim“ odvetil Lipovnický.

„A to v mojej spoločnosti?“ začala zase karhavo ona.

„Už mi nič nechýbí slečinka,“ uspokojoval on.

„Ja sa neviem smútiť, iba vtedy, keď si na jedno pomyslím“ prehovorí dievča.

„A to je?“ opýta sa junoš.

„Keď mi na um príde pán Čemický, hneď potratím všetku veselost.“

„To nie div slečinka, lebo letory sú rozličné; jedného robí ľubosť veselým, druhého, keď mu na um zide, predmet milovaný, je záдумčivým.“

„Vy myslíte pane vychovateľ, že som ja zalúbená?“

„Áno! lebo láska robí väčšinu ľudí zamyslených a záдумčivých.“

„Možno, že máte pravdu“ čiahla si Elena ku srdcu, „ale len nemyslíte, že milujem Čemického?“

„A kohože iného slečinka, veď je to prvejší a najbohatší gavalier nášho celého vidieku.“

„Ja na jeho bohatstvo nepozierám a jeho krásu mi je tiež ľahostajná. Koho ale moje srdce ľúbi to by ste sotvaj tak priam uhádli.“

Lipovnický sa zamyslel.

„Zacítili ste vy pane už rozkoš a bôľ lásky?“

„Možno že áno!“

„Hádám ste ešte nelúbili — alebo ste lúbili?“

„Ó áno!“ slovil Janko a hlboko zadumal sa.

„Vidíte i vy ste sa zamysleli i vy ste sa smutným stali keď vám láska na um zišla.“

„Ó áno, milá slečno; ja mám k tomu veľkú príčinu.“

„Smiem znat jakú? Snáď milujete beznádejne, snáď vám je predmet ľúbosti vašej nedostiziteľný? pomyslíte si, že láska všetko môže a mnohokrát i ťažké prekážky premáha.“

„Ja som miloval —“

„Vy ste milovali?“ vykrikla mimovoľne Elenka a dve perly ukázaly sa v jej spanilých nebeských očkách. „A už viacej nemilujete?“ opytovala sa ďalej.

„Milosť slečno, ja milovať budem vždy, keď nie milenku, tedy budem milovať národ môj a tomu sa obetujem.“

„Smiem sa pýtať koho ste lúbili pane môj?“ pýtala sa trasúcim hlasom Elenka.

„Je to dlhá historia, hádam by vás ani nezabávala?“

„Kto zná? možno že áno,“ slovila zase na smrť zbládlá slečinka.

„Ale pre Boha, čo je vám slečinka? vám je zle, priveslujem k brehu.“

Lipovnický sa obrátil, chytil veslo a chcel ku brehu priraziť. Elenka chcela na smrť bladá a na celom tele sa trasúca vstať, v tom sa ale potočila a padla bez seba na roh člnka z hlavy krvácajúc. Lipovnický nalakaný už pozde zachytil ju.

Mnoho strachu bolo v panskom dome pred i po návrate sa rodičov Elenkiných nad jej smutným stavom. Elenka ochorela povážlive; lekár tvrdil že je jej nemoc viacej duševnia nežli telesná. Najhoršie bolo pre Lipovnického to, že naňho padalo veľké podozrenie, jako by bol tohoto smutného stavu hlavnou príčinou býval. On súc sám následkom laku temer chorý priam po návrate rodičom udalosť smutnú vyrozprával, ale predsa naňho i čelad i páni jakýmsi podozrelým a nevrlym okom pozerali. — Iba jedno srdce

sa nehnevalo na Lipovnického, a to bolo práve to, o ktoré sa celý dom trápil a pre jehož nerest celý dom v tak veľkom súžení sa nachádzal.

Elenka nemocou už celé dva týdne k loži pripútaná žiadala si vidieť Lipovnického, žiadala ho pripustiť ku sebe. Matka jej to urobila k vôli.

S hlasne tlčúcim srdcom vstúpil Lipovnický blády jako stena do ložnice Elenkinej. Ona ho s úsmevom privítala, rukou mu kynula aby si ku posteli sadol, ale, ach Bože! jak velice, temer do nepoznania bola zmenená?

Starostlive vypytoval sa jej ustrašený vychovateľ jako sa má, jako sa cíti, a čo sa to s ňou vtedy bolo porobilo?

Ona tvrdila že sa cíti lepšie, o tej zlej príhode pomlčala, ale dodala milohlasno: „Ja som videla vo snách tú, čo ju vaše srdce lúbilo, ona túžila po vás, a jej srdce bolo krvavé. Vo snách som to videla. — Buďte tak laskavý, a povedzte mi v krátkosti o vaších pomeroch k nej.“

Lipovnický sa nevedel dost nadiviť, čoby slečne na tom malo záležať, odporoval, prosil, že by ho ušetrila, žeby ranu srdca jeho znovu nejatrila; ona neodstúpila, on sa musel pred ňou zmieniť o svojej ľúbosti.

Opísal jej svoju Elenu. Ona sa tešila tomu, že nosila jej podobné meno. On musel obsírne, ač často pretrhovane vypravovať i o tých najnepatrnejších podrobnostiach lásky svojej. Dojmy rozličné maľovali sa na jej šumnej, vždy ač i bladej tvári; no Lipovnický to nebadal. —

„A táto Elena sa vám stala nevernou?“

„Ona sa vydala za druhého.“

„A vy ju ešte milujete?“

„Kým žiť budem na prvú dobu ľúbosti svojej nikdy nezabudnem, ale moje srdce je už naproti všetkému ľúbosti citu mrtvé.“

„Nemilovali by ste už nikdy druhú Elenku?“

Lipovnický pri tejto s dôrazom vyslovenej otázke onemel. —

„Nemohli by ste milovať Elenku druhú?“ pýtala sa Elena ešte raz a ešte dôraznejšie.

„Neviem“, slovil on zajikavo. Ona ho chytila za ruku, ovila druhú okolo krku jeho, zavisla na perách jeho so slovami: „tedy vezd,

že ja ťa milujem, miluj i ty mňa, hoc si i tvrdohlavý mládenec.“

O chvíľu kráčal Lipovnický z ložnice Elenkinej celý premenený.

Znáte vy ten hrozný pohľad, spanilé čitateľky, keď utešený kvietok pred rozvitkom svojím smutne hlávku kloní, keď mrazom opálené lístočky jeho jeden po druhom oprchajú a on hynie, žlkné — uvädá? Oj nejedna z vás neraz už zavzdychala si:

„Škoda ruží krásnej ruži,
— Jak Marienka vzdychala:
Jako pekne kvitla včera,
A dnes už opadala!“

Tak bladla, žlkla, vädla tá utešená, tá v celom vidieku najkrajšia ružička — nemocná, mladušká Elenka. Daro rodičovia ju opatrovali, darmo lekári von a dnu behali tak sa zdalo, že jej viacej nebolo pomoci. Mávala často nepokojné sny a v nich na hlas blúznivala; hovorila o mužovi kamenného srdca, hovorievala o zkrvavenej Elenke a bála sa jastraba, ktorý chce holubičku vyrvať holúbkovi.

V panskom dome panoval hrozný strach, zmatok a žiaľ.

Znáte vy ten smutný pohľad ctení čitateľa keď mladý, útlý stiepok zlomí povichrica, jako zahradník tak mnohé časy ho opatrujúci, zalievajúci horekuje nad jeho vädúcimi mládnikami, a nad jeho po zemi žlknúcimi roztratenými listkami? Taký bol pohľad na utrápeného Janka Lipovnického. On vedel príčinu bólov Elenkiných, ale jej pomôcť nemohol. On rozumel tomu jediný čo Elenka blúzni: muž kamenného srdca bol on, holubica ona, jastrab Čemický.

A prečo nás Janko lásku Elenkinú láskou neodmenil?

Jako blesk rozletela sa smutnovosť o žiaľnom stave Elenkinom po celom vidieku. Ľudia si rozlične o tom hovorili, ale pravú príčinu jej smutného losu uhádnuť dákosí nevedeli. Nechybovalo i na zlomyslných klebetách, jako to už býva na tom neprajnom svete, kde keď

dvaja plačú s tebou slzy súcitu nad твоjím nešťastím, desiati sa iste z neho radujú. Tak menovite Čemický, ktorý už považoval Elenku za svoju istú budúcu nevestu; tak i ľudia, ktorým vlastne do toho nič nebolo. Elena Čemického vždy chladne prijímala, bola v jeho prítomnosti vždy nepokojná a žiadala si byť zväčša osamote; pozdejšie ale jako ho zazrela, že sa blíží, volala a horekovala: že chyce holúbkovi jastrab holubicu, aby ju ratovali, aby mu ju nedali.

Čemický bol docela zronený. Ale on i v tomto zronení svojom nezostal docela otupelý a nečinný. Vtedy keď otec i mať Elenkina len nariekať, rukama zalamovať znali, on pátral po tej príčine, ktorá jeho zbožňovanú Elenku do takéhoto smutného stavu uvrhla. Všetko podozrenie padalo i uňho na vychovateľa, na toho nebezpečného pansláva a on sa velice divil tomu, že tento nebezpečný človek je ešte v dome. Čelad' chtiac sa zapochlebiť Čemickému, jako snád budúceho údovi rodiny svojho panstva, upevňovala ho v tomto domnení. Prvá práca Čemického bola, tohoto človeka za všetko zodpovedným urobiť a ho z domu odstrániť.

Smutný, zronený, sebe nepodobný stál Lipovnický pred rodičmi Elenkinými a Čemickým v tom istom panskom tereme, kde s nemocnou Elenkou toľko pekných hodín ztrávil pri hudbe.

„Pre božie smilovanie vás prosím, zaklínam vás tvrdohlavý človeče, povedzte, zjavte mi, čo sa to s mojou dcérou porobilo? Ó že som mala len na krok odísť bez nej z domu tohoto!“

Lipovnický opakoval celý príbeh tak, jako to snád už i štyri razy bol rozpovedal a že on iného nič nevie.

„Len to neviem pochopiť,“ poznamenal utrápený otec, „prečo lekári hovoria, že je moje dieťa viacej duševne nežli telesne choré! Od vás pane, sa nemôžem ničoho dozvedieť a Elena mlčí tiež jako zarytá!“

„Tento pansláv je všetkému príčina“ zlostne kričal mladý Čemický, „on iste niečo mladej, nevinnej Elenke nabil do hlavy. Dávno ho bolo treba so psy vyhnáť z domu!“

Lipovnický zúrivým zrakom meral rozloženého pánika, ale mlčal.

„Nie že tak nie milý priateľu,“ obráťac sa k Čemickému, slovil otec Elenkín, „ja som pri tomto mladom človeku nikdy nebadal žiadnu neúprimnosť k môjmu domu, krivdu robiť je škoda nekomu.“

Domová pani zalamovala rukama a slzila a plakala.

„Ja ale nespočiniem dotedy“ tvrdil Čemický, „kým tento odkundes nepôjde preč z domu tohoto.“

„Ja som hotový i bez toho rozlúčiť sa s domácnosťou touto, — pred Bohom i človekom osvedčujem sa, že som chcel domu tohoto len česť a slávu, a že ho žehnať budem na veky. Zajtrá vám už“, obrátil sa k Čemickému, na čo sa tento zapálil, „vy môj zúrivý nepriateľ, viacej tu zavádzať nebudem.“

Lipovnický sa vskutku rozlúčil s domom panským. I pán i pani boli dojatí; Čemický sa neukiaľal.

No, dovolili sa Jankovi rozlúčiť i s Elenkou. Ona si ho viacrás už žiadala, ale Čemický znal tomu prekaziť.

Videl ju zase. Videl ju biednejšiu nežli bola predtým.

Len čo dnu vstúpil sadla si v pesteli, rozovrela svoju pannenskú náruč a volala ho ľubohlasom k vrelému objatiu.

On ustúpil a jako zkamenelý stál. Ona so strašným výrazom horlila z „Maríny“:

„Nejdeš? — nejdeš, chlapec zmámený
Žitia svojho podlým svetom.
Nejdeš v náruč nešťastnej ženy,
Lúbošť nie ti je podnetom?
Mlčíš a kloníš na prse hlavu,
Jakobys vypil horkú otravu
V reči mojích sladkom toku.“

„Marína“ 217.

Jankovi srdce pukalo. Počal jej trasúcim hlasom vykladať ten rozdiel, jaký je medzi nimi, čo by rekli na taký pomer rodičia, čo svet? Ona horlila ďalej:

„Láska spať na svoj pokoj chodieva,
Láska sa v krásy svoje odieva,
Láska lásku jie aj pije!“

„Marína“ 128.

On jej hovoril o svojom pomere k predošlej Elenke o svojej prvej láske a o svojom mrtvom srdci. Vyjavil jej nemilosrdne i to, jako ho z domu takrečeno vyhnali, že sa s ňou naposled už prišiel rozlúčiť.

„Naposled tedy priblíž sa mi ty kamenné srdce!“ Sovrela ho do náručia svojho, potom omdlelá padla jej anjelská hlávka na podušky. Janko vzdychajúc:

„Na čo sa božstvo v ľudskosť oblieka!
Na čo len smúti srdce človeka!
Na čo nebo zem tú súži!“

„Marína“ 219.

odišiel s ťažkým srdcom z panského domu. Či na vždy?

(Dokončenie nasleduje.)

Kvety západu.

K r á s a.

(Z anglického.)

Kráska vyšla v deň májový
Ukázať sa svetú,
A vdychovať ži ot nový
Z rozvitého kvetu.

A v tom do myrth vojdúc tieni,
Cez vetvičky naraz
Vidí stried kvetov, zelení,
Ležať v tuhom sne: Čas.

Uložil hlavu na krýla,
Zastrel ju perami,
Aby sa milo tešila
Sna malovidlami;

Kosa, časomer hodený;
„Jak sladko spočívá!“
Kráska volá; idúc v liení
Kvietim ho prikryva.

Čas prezre; — „Preč!“ ticho vraví:
„Hraj sa s Gráciami!
Vieš, že pre mňa niet zábavy
S krásnymi tvármi.

Sladko v taký deň je i nám
Spočínúť;“ čas hlása:
„Pospím si ešte.“ „Nie, vstaň priam!“
Nežne povie krása.

Vstal, no starý a nie mladý;
Rumeň jej obledá;
Jeho kosa hruď jej chladí,
Časomer ju zieda.

Tvár jej vädne, vlas siveje;
Vňady jej, tie sú tam!
Čas vidiac, jak slzy leje,
Vzletev, nechal ju priam.

A povinným preto hlasom
Vravím krásnej chase:
Krása nech sa nehrá s časom;
Čas vždy škodí *kráse*.

Nosák.

Zora.

(Z Chomiakova.)

V vzdušných výšinách, medzi nocou i dňom,
Tebä postavil Bôh, jako večnú hranicu,
Tebä odial on purpurným ohňom,
Tebe on dal v sprievodkyňu — dennicu!

Keď ty na blankytné nebies
Skvieš sa, ticho si dohárajúc,
Dumám, k tebe zrak upierajúc:
Zora, tebe podobní my!
Často my lad, no i Hekla,
Smiešanie nebies i pekla,
Splynutie i svetla i tmy!

Sytmiansky.

Stredovek a jeho výchova.

Národná charakteristika stredného veku je tá, že národy germanské, ktoré v tomto veku zvlášte na divadlo sveta vystupujú, sú svojou ešte prirodzenou, surovou a nezdolanou povahou vedené, a dobrodružným, výbojným duchom určované, jedajú ako ľudia ešte neučlovečení, povedomia človečenstva nemajúci, a preto i národne docela nevyvinutí, k národnosti svojej iba dospieť majúci. Preto hľa napádajúc rímsku ríšu a tu sa osadzujú, menovite krajiny východného cisárstva: Panoniu, Sedmihradsko, Illiricum, potom kraje

západného rímskeho mocnárstva: Itáliu a severnú Afriku, neskôr zase Galliu, Hispaniu a Brittanii zaujímajúce, stávajú sa z podmaniteľov podrobencami rimansko-gréckeho ducha, jeho kultúry a reči prijímajú od podmanených spolu náboženstvo kresťanské, a takto preobrazujú sa v národy romanisované, jako to až posiaľ dokazuje reč Rumunov, Talianov, Francúzov, Španielčanov, Portugalcov a Anglov. Týmto spôsobom tratia oni pôvodnú reč a meno Góthov, Svevov, Vandalov, Herulov, Rúgov, Anglosasov, Burgun-

dov a Normannov i Longobardov, ač štyri posledné kmeny v kráľovstvách a kniežatstvách toho mena, temer až na naše časy ho zachovali. Svieži a pružný germanský duch však nezaniká ani v tejto forme, lež ostáva čo podstata týchto romanisovaných národov. Národy tieto neboli k takému pretvaru nútené, ani oni tento preporod zúmyslne nepodstúpili, ale dialo sa to mimovoľne v nich pôsobením rímskeho ducha a jeho civilisácie, nadovšetko ale vlivom kresťanstva, ktoré väčším dielom z Ríma prijali, následkom čoho i Rím vládu nad nimi zachoval duchaplným a obozretným vojvodením biskupov rímskych, ktorí menom Kristovým cirkevnej vlády sa nad tymito národami uchopili, čo zvláštni, apoštolskí sluhovia Boha — Spasiteľa. Tymto činom vstúpil duch germanský s duchom rímskym jako by v manželstvo, a z tohoto manželstva zrodili sa čo deti tieto romanské národy, medzi nimiž Angličania zvlášte znamenie romano-germanského národa nosia, lebo u nich prevažuje ten germanský duch, jehož Sasi a Dáni v nich vstúpili.

Alarich, kráľ západných Góthov zaujaj r. P. 410 Horniu Itáliu s Rímom, zbavil cisára Honoria panovania, i stal sa sám panovníkom Rímu; po jeho však smrti Honorius zase dosadol na krátky čas na tento trón mocou smlúvy so svojim švagrom, góthskym Adolfom učinenej, ktorý východnú Galliu v panstvo obdržal, než po smrti tohoto zaujal rímsky prestol III. Valentínian, syn góthského Adolfa, a sestry Honoriovej, Placidie. Tento Valentínian zbavený bol ale cisárskej moci svojej kroz Maxima, ktorý ho i zavraždil, a vdova tohoto Ludoxia, povolavšia na pomoc Vandalského kráľa Geysericu z Afriky, svrhla i Maxima z trónu, po ňomž a po odchode Vandalov do Afriky ešte 21 rokov trvalo západné rímske mocnárstvo, pres ktorý krátky čas osem cisárov vstúpilo na trón i zostúpilo z neho, súc mocou vojenskou povyšovaní i svrhovaní, až konečne pod Romulusom — Momyllom — Augustulom r. 476 zaujal Rím kráľ Herulov Odoaker, jemuž tento posledný cisár sám v Ravenne kľaciaci korunu odovzdal. Tak pomínula teda sláva najmocnejšieho a najpovestnejšieho nekdy cisárstva rímskeho na svete!

Než ani Odoaker nepanoval dlho, prinútený byv panstvo svoje kráľovi východných Góthov Theodorikovi postúpiť, ktorý už iba meno kráľa rímskeho nosil a Herulovia zase podlahli o nedlho premoci Longobardskej, ktorí vydobývše Horniu Itáliu i po ostatnej číhali, z Pávie panujúc nad Rímom.

Španielsko s Portugalliou zaujali západní Góthi r. 711, ale privolaní k riešeniu panovníckych sporov Arabi z Afriky pod kalifom Validom, podmanili zem túto pre seba, jimž sa potom väčšina Góthov vyjmúc kniežata Pelágia poddala, ktorí sa s dakolkými tisíci svojho ľudu do Astúrskeho hôr utiahol. Galliu naproti tomu opanoval nemecký kmen Frankov, ktorí s Gally už väčším dielom romanisovanými pomiešavše sa, dali pôvod mocnej frankskej ríši, pozdejšie Franciou pomenovanej, odkiaľ panovníci pres drahé časy nad celým Nemeckom a nad Itáliou vládli.

Národy teda v stredoveku vystúpivšie, vyjmuc tých Germánov, ktorí v Švedsku, Norvegsku a Dánsku pozostali, a tých, ktorí sa Teutonmi (Teutsche) pomenovali, i Slovanov pri baltickom mori osedlých, čo sa so žiadnym cudzím živlom nepomiešali: podstúpili veľikú premenu v národnosti svojej; nestalo sa to však vtedy na újmu jejich, keď svojej ešte kultúry nemajúc, a cudziu vo svoju prerobiac, stali sa mohútnymi čo národy romanské.

Stredovek práve pre toto miešanie sa národov a jejich ešte detinského ducha, ktorý teprv potreboval rozvíjať sa a dozierať na strome kresťanského genia a života, nemohol byť vekom upovedomujúcej sa národnosti, lež bol prechodom z veku starého do nového, a tak školou národov pre budúcnosť alebo pre budúce vystúpenie v národnej osobnosti svojej, aby potom tým mocnejšie zasahovali do dejin ľudstva. Najdrieť sa museli tieto národy pokresťaniť, až mohli vystúpiť jako národy svoju zvláštnu úlohu konajúce. Z tejto príčiny sú si národy stredoveku temer všetky rovné, lebo všetkých najvyšš zájma náboženská idea, a všetci sa krmia rímskou vzdelanosťou, prostriedkom latinskej reči; Gréci ešte žijú ale malý vliv dokazujú na ostatných; franskí cisári panujú nad celou temer Európou, pozdejšie nemeckí, a nad tymito všetkými prevádza opäť vládu svoju rímsky biskup, jako

námestník Kristov. Vzdelanosť je všade rovnaká, to jest duchovenstvo kresťanské je svetlom a ostatné leží vo tme, lebo na počiatku veku tohoto mnohí z kniežat a svetských pánov ani len písať neznajú; tu panuje duch rytierský, to jest duch borby a zápasu milovný, ktorý sa svojou osobnou odvahou, zmužilosťou, silou a obratnosťou presláviť chce, a preto buďto podniká výpravy výbojné, k dobytíu nejakého cudzieho kraja, alebo k oslobodeniu kresťanov z rúk neveriacich, alebo rytier slúži lennému pánovi svojmu čo verný druh na jeho dobrodružstvách, kde často i za pomstienie krivdy ubiedeného meč svoj tasí. Táto osobná odvaha a bojovnosť má tak veľkú cenu, že žiadon chabec, ale iba vynikajúci nad iných hrdina môže sa uchádzať o lásku a ruku zo šľachtickej krve pošlej devy, z ktorej príčiny i mimo vojenných výprav musí mládenec a muž na turnieroch dokázať svoju zmužilosť a obratnosť. I kniežatá s kniežatmi potýkajú sa v sprievode četných a odhodlaných, lebo slávy a statkov žiadostivých, hrdinských vazallov. Tak Normani vnikajú do Gallie, kde vojvodstvo zakladajú, z tejto do Anglie, kde po čas panujú, a pozdejšie až do Italie, menovite do Sicílie, kde sa osadzujú, založiac tu práve kráľovstvo.

A tento hrdinsky duch zachvacuje i Arabov, ktorí dobyjú Španielsko a v ňom sa usadia, a zase Arabovia severoafrikánski dobývajú svätú zem, ktorú i držia v moci svojej, nechtiac dopustiť aby kríž nad polmiesiacom, Kristus nad Muhamedom víťazil.

Toto však zdá sa byť hanbou pre kresťanských rytierov, a preto na hlas rímskeho biskupa, najvyššieho vladára kresťanov vo stá tisícových zástupoch tiahnu do svätej zeme, aby túto z rúk neveriacich vytrhli. Franciá i Germánia o závod sa zbroja a stúpajú k jej oslobodeniu, i dobývajú víťazstvá ale na krátko trvajúce, lebo kniežatá svárac sa medzi sebou maria ovocie všetch krvavo a ťažko vyhratých bitiev, najme keď po skvelých výpravách ani len dostatočných posádok tam nenechávajú, ktoré by dobyté raz kraje udržať znaly a mohly. Tak hľa kráľovstvo Jeruzalemské padá, a 200 ročný boj ostáva márnym! Ale ani nechcel toho mať ten Syn Boha živého, ktorý nie krutými sečami mečov a kopíí, nie vylievanou pre jeho krátky hrob krvou chce byť

od vyznavačov svojich ctený, ale zápalom duchov s duchami o vieru živú a pravdu večnú, on zatriumfovavší večne nad hrobom, chce čo večne živý v srdci našom prebývať a žiť, aby takto duše naše spasil.

Moc rytierstva, pánov vládu provodzujúcich neprestáva ale v Europe ani po týchto nezdarných vo svätej zemi podniknutých bojoch, oni sú po cisárovi, kniežatách a duchovenstve všade najprvšími, vládnú statkami a pyšní sú na svoj rytiersky alebo šľachtický rod, mešťanstvo je ešte len vo vzniku, a ľud roľnícky jako ľud statky rytierske obrábajúci, je nevoľný a biedny. Podľa tohoto rytierstva sa všetko ostatné merá, všetko za jejích príkladom domáha sa prednosti a panstva. Mešťanstvo zaoberá sa priemyslom, ustanovuje si cechy a cech nad cechom vychytiť za snaží; do cechu vstupujú nie len kupci a remeslníci, ale i bárdi (poeti), všelikí umelci a učitelia ľudu.

Vzdelanosť rastie pomaly, i to len na základe latinčiny: z počiatku panujú školy iba pre duchovných založené, neskôr ale i pre rytierov, ktorí od mníchov v školách klaštorných vyučovaní blížajú sa k týmto, lež biskupi vidiac hroznú nevedomosť ľudu, zakladajú školy biskupské, ktoré neskôr premieňajú sa na školy farské; mešťanstvo tým úsilnejšie sa domáha škôl a hľa povstávajú školy triviálne, v nichž popri skromnom upotrebení národného jazyka, tým hojnejšie užíva sa reč latinská, a mešťanstvo cvičí sa v grammatike, rhetorike, dialektike (logica) a arithmetike.

Rytierstvo zakúsivšie sladšieho ovocia nauk dvíha tým vyše hlavu a požaduje vyššie školy, i zakladajú sa školy so septimum, t. j. s prednáškou grammatiky, rhetoriky, dialektiky, astronomie a arithmetiky, geografie a fysiky. Konečne ani toto nepostačuje, a povstávajú školy pre učeních universitami pomenované, kde sa známosti reálne alebo fysické, známosti theologické, právnické a lekárske prednášajú, pravda ani zdaleka nie v spôsobe a miere terajších universít, lebo až do Thomasiusa i na universitách ešte vereno o jestvovaní a moci stríg. Učitelia na všetkých vyšších školách patria k mníšskym rádom, medzi nimiž vynikajú benediktíni, františkáni a dominikáni, z týchto ale prvší najväčšiu slávu požívajú.

Všetka táto vzdelanosť a osveta je v porovnaní ku terajšej, na pevných základoch vedy spočívajúcej, iba počiatkom a hračkou pre rozvíjajúcu sa mládež, avšak i to dobre pre ten vek, ktorý viacej citom nežli myšlienkou sa vyznačoval, a jemuž šolastická filozofia, to jest hádanie sa podľa istých pravidiel a pochopov bola vrchom slávy, tedy asi postupovanie tých, ktorí v našom veku, pri dobre sriadených školách ešte len v pravidelnom myslení sa cvičia, alebo myslieť sa učia.

No stredovek nenie ani vekom národnosti, ale je vekom ľudstva mládeneckým, ktorý tomuto na ceste postupu svojho dobu slávnejšiu a blaženejšiu pripravuje, lebo ho vedie cestou svojou k veku mužskému, v ňomž sa ono svojou rozvahou, svojou povedomosťou a svojim sebäcitom spravovať má. Preto hľa na konci veku tohoto povstáva reforma náboženská, a s ňou nutne spojená, lebo z nej vytekajúca reforma škôl, reforma to nekonečnej váhy pre celé ľudstvo. Národy nemohli už ďalej iba pri poetickom rúchu kresťanstva ostať, oni museli vniknúť do jeho podstaty, a ňou jako pravdou čistou bezobraznou sa obzriť, aby poznali cieľ svojho života a jemu primerane na svete jednali a dejstvovali. Národy museli raz dospieť k svobode ducha, a práve preto museli si svoje školstvo dokonálejšie sriadiť, vyvoliť si za prostriedok učebnej reči svoju vlastnú reč, a len na tomto základe zcela prirodzene rozvíjať všetky telesné, duševné i mravné sily svoje; latína i gréčtina obmedzená na ten okres, ktorý jej čo klasickej reči patrí, postúpila širší okres materčine, náboženstvo muselo byť čerpané zo samých čistých prameňov jeho, z výrokov Ducha Božieho, prirodzopytu sa otvorila voľná cesta, filozofia sa zbavila pút šolastiky, história sa očistila od bájok a prídavkov s kritikou sa nesrovnávajúcích, a na poli politiky i štátnej oekonomie zavial duch svobody a seba sa určovania, k docieleniu blahobytu ľudstva.

Ťažké a bolastné bolo toto preporodovanie sa veku stredného vo vek nový, lebo ťažko to z poetického života vstupovať v skutočnosť prísnu, a neradi sa delíme v takých výhodách so všetkými, ktoré by sme radi iba pre seba podržali, jako je svoboda i dobrobyt

pre všetkých smerujúci, keď v oných časoch iba šľachta a hojne nadané duchovenstvo, šťastnými sa nazvať mohli. No ale uskutočňujúca sa pravda a spravodlivosť kresťanská stala sa tou vyššou poesiou života, jež sa každý z Boha súci a šľachetný duch tešiť musel.

Z onej poesie ostaly novému veku aspoň zdarilé a slávne základy krásneho umenia v staviteľstve v rezbárstve, v sochárstve, v malbe, v hudbe a v samom už básnictve, aby človek pri bojoch a mozolovaní svojom v živote každodennom, na tej kráse okrial a ďalej ju pomknul k sláve európejského ľudstva.

Stredovek to nechápal jak vela potrebuje človek k svojmu zdokonáleniu sa i jako človek, i jako úd istej spoločnosti, a tu zase jako majúci vymeraný istý okres činnosti svojej; preto len na konci toho veku berú sa ľudia k hľadaniu prostriedkov k čo najlepšiemu zdokonáleniu svojmu, podľa svojho človečenstva, svojej národnosti, svojho stavu a povolania, a preto zakladajú sa školy s rozmanitým, na všetky vrstvy ľudskej spoločnosti vzťahujúcim sa úkolom.

V stredoveku vystupovali najčinnnejšie germanské a romanské národy, tieto mali viac času rozvíjať sily svoje, nežli národy slovanské, ktoré borit sa museli s barbarmi: Mongoly, Tatarmi a Turkami, ba ani od oných žiaduceho pokoja nepožívali.

Ťažký, smutný los potkal všetkých Slovanov vo stredoveku, v ňomž oni pri chumelici a divokom boji stehujúcich sa národov germanských z jednej, a pri hrozných úderoch na Europu, od Avarov, Hunnov, Mongolov, Tatarov a Turkov činených, z druhej strany, najviac trpeli. Sotvy že si ustrojili svoje státy a už vyrojili sa na nich títo nepriatelia, aby jich zničili. A na nešťastie naše pomáhala jim v tom kliata nesvornosť a drobnosť slovanská, tak že ani ten najmohútnejší na teraz slovanský národ Rusov nevyhnul tomu krutému osudu.

Kolkoľvek bolo tých rozmanitých kmenov germanských, temer všetci sa premlieli pres terajšie uhorské kráľovstvo, berúc sa k dolnému Dunaju, a odtiaľ k Carihradu, daktore z nich sa tu i na dlhší čas usadili jako boli Quádi a Rúgi.

Už v druhej polovici V. stol. po Kristu udreli na pannonských Slovanov Hunni, ktorí podplatnými si jich učinia, i k výbojným družstvám so sebou jich nútli. Po nedlhom zaniknutí týchto, zmocnili sa pannonských a susedných Slovanov zase Avari, uvrhnúť jich v ťažkú porobu. Frankovia poraziac na to Avarov, sami prevzali zásto oných, neludsky svierajúc jich hrozným jarmom v dolnej Pannónii, v Krajinsku, Korutansku a Štýrsku.

Češi pod Premyslenci zmohutneli boli tiež trňom v očiach Nemcov, ktorí dobre využívajúc konečnú svárivosť týchto kniežat, od seba jich odvislými učinili, až sa z odvislosti tejto vymanili kroz kráľov svojich; pod habsburským Ferdinandom II.-hým utratili však i svoju neodvislosť.

Ríša Velkomoravská vzniknuvšia pod Mojmirom okolo 820. r. musela ustavične zápasit s podmanivými Nemci, jimž jediný Velký Svätopluk odolaf znal, nesvorných však synov jeho Nemci s Maďarmi premohli r. 907.

Dlhšie a krutejšie ešte boje viedli polabskí Slovania s Nemci, domáhajúcimi sa jich pod pláštom kresťanstva podmaniť, čo pri nesvornosti a rozdrobenosti jejich i dosiahli, zbaviať jich nie len samostatnosti, ale i národnosti násilným ponemčovaním, a borba táto na život a smrť trvala od 8. až do 13. stolia.

Slovanov v gréckych krajinách a v Podunají usedlých podmanili si v VII. stolistí Bulhari, ktorí však prevahou slovanského ducha premození sú, ostanú Slovanmi.

Čiast Slovanov ruských dostala sa v VII. stolistí v poddanosť Avarov, od r. 1223—1480. ale upadol celý ruský národ v kruté jarmo Mongolov, z nehož ho knieža Ivan-Vasilievič III. vysvobodil.

I Poliaci zápasili dlho s Nemci, Dány, Švédmi a Turkami, oni by boli však zachovali svoju neodvislosť, keby z jednej strany neboli bratrovražedný boj viedli s Rusy najviac pre náboženstvo, a keby z druhej strany

neboli sa oddali najväčšej svevoli v občanskom živote.

Najkrutejšiemu a najdlhšie trvajúcemu jarmu prepadli Slovania polostrova gréckeho, súc od divokých Turkov už v 14. stolistí podmanení, ktoréžto hrozné jarmo Bulhari, Bosniaci a Hercegovinci až posiaľ nesú, s lútosťou sa dívajúc na to, jako Srbi, bratia jejich v tomto stolistí sa od tohože jha osvobodivší, milo a vesele požívajú presladké ovocie svobody. Ach i tí ostatní mohli dávno svobodnými ostať, keby podivná europejská diplomacia vedením Anglie, nebola tomu prekážala.

Presmutné pamiatky nám teda zanechal po sebe surový, mnohého barbarstva plný stredovek, a preto my Slovania až s novým vekom sme sa počali vymáhať z rozmanitej poroby, odmietajúc od seba nie len fyzické ale i duševné jarmo jeho, spievajúc: Mocný, dobrý Bože, chrániť nás na vždy podobných osudov!

Slovania, vyjmuc Poliakov, najmenej sa spravovali duchom stredoveku, a preto oni národnému géniu svojmu, ktorý preniknutý živým kresťanstvom veľkú budúcnosť v sebe chová, najvernejšími ostali, málo dejstvujúc v onom veku v záujmoch svojich, tým väčšia činnosť a zasahovanie do historie, čaká jich v terajšej novej dobe, kde poistiť si voľný vývin a vzdelajúc sa duševne, neomylné budú mnohým svietiť svetlom uživotnenej kresťanskej pravdy, jež sa tak vrele domáhajú. Náš vek nebol ešte nastal, a preto boli sme ospaliví, výtvoři zajiste romansko-germanského ducha, tu abstraktné, tam fantastické, nemohli plastického, na skutočný božský svet a na pobožný život obráteného ducha zajímať. Nám treba síce mnoho ešte pracovať na vzdelaní seba, ale potom i vela dokážeme svetú. A tento svet je nám velice neprajný, ale zahnanbený bude jednú dobrotou našou, poneváž my k srdcu svojmu celé ľudstvo vinút budeme, jaknáhle milostivou pomocou Všemohúceho, svoj vlastný život a života toho blaho si poistíme!

P. Hečko.

Rozmanitosti.

V kazateľskej knihe pod menom „Speciegium Concionatorum . . . R. D. J. J. Claus, v Benátkach roku 1746 vydanéj, čítam nasledujúce Exordium kázne proti opilstvu na nedeľu 6. po sv. Duchu, ktoré od slova do slova preložené tu podávam, aby sme videli, že i iné národy majú svoje chyby, nie len náš slovenský. „Prosím, ktorý, jaký a z kadiaľ bol ten zástup,“ pýta sa rečník, „ktorý dnes tak ochotne nasledoval Krista? Sväté Písmo nám toto nevykladá. Dozajista boli tam Židia, Galilejskí, Nazaretskí, Samaritáni, Betlehemčania, z Jericha, Galaaditi, Kananejskí a jini, ktorí v susedstve bydleli: a ponevadž nektorí z ďaleka prišli, možné je, že medzi nimi boli i Egypťania, Arabi, Damascenski, Antiochenski a jini. Netvrdím toto: ale to môžem bezpečne povedať: že medzi tými nebolo Nemcov. Prečo? Lebo v celom dnešnom evanjeliume spomínajú sa chleby a rybyčky, ktoré jedli a nasýtli sa, ale ani slovíčka nieto o pití. Keby tam boli bývali Nemci, tí by boli istotne prosili Pána, aby nie len chleby a rybyčky rozmnožil, ale aby i jeden krčah piva stvoril. Nehovorím toto na posmech slávneho nášeho národa, lebo nieto národa na svete, ktorý by nemal svoje chyby, jako hovoril Karol V. cisár, keď ho oslovili, aby nemeckým vojakom zakázal korhelstvo: „*Jak málo vraj môžem zabrániť, aby Španieli neboli kmíni, Francízi smilníci, Taliani pomstlivci, tak málo môžem zabrániť, aby Nemci neboli korheli*“ (bibuli.) Ale neslúži k obzvláštnej sláve šľachtetného národa tento názov jedine. Zlý zvyk korhelovania zakorenil sa tak v našej vlasti, že naši krajani nič

nemôžu konať, nič jednať, nič robiť, nič započáť, nič dokonáť bez pijatky. Narodí sa dieťa, ejhla pijú na krštení, prijímajú chlapca za učňa, ejhla robia si hostinky! prinde deň narodenia jeho, ejhla už musí zaplatiť jeden krčah na svoje zdravie! má sobáš, a ejhla, nenajdeš snáď jedného hosta, ktorý by sa mladoženíchom popod nohy nekrbáľal; zomrie, a ejhla nasleduje kar; pokonáva sa nejaký záväzok, ejhla na závdavok putujú džbány; sídu sa do nejakej porady, ejhla prvá otázka je, kto pôjde pre víno! predáva sa volačo len za dvadsať krajciarov, ejhla devätnásť preslopú. A keď sa toto všetko veľmi svedomite a dôkladne vykoná, ešte niekoľko holbí požehnanie sv. Jána (na deň sv. Jána ev. posviaca sa víno) prilievajú. Znamenitá obyčaj! Dnešní nasledovníci Kristovi jedli, a nasýtení boli; my sa nevieme nasýtiť, až len nepijeme, kým neoslepeme.“

Ondrej Kmeť, farár.

Okuliare.

Dobu, v ktorej okuliare vynajdené byly, kladú mnohí medzi r. 1280 a 1310. Jisto jest, že byly v Taliansku začatkom štrnásteho storočia známe, a že slavný Roger Baco († 1292) účinok konkavných a konvexných skiel znal. Najčastejšie spomína sa mních Alexander de Spina z mesta Pisa († 1313) čo vynálezca okuliarov. V jednom chráme vo Florencii nachádzal sa nahrobný nápis istého v r. 1317 zomrelého šľachtica, Salviano degli Armati menovaného, ktorý tiež čo jich vynálezca naznačený je.

Literárne, umelecké a vzdelanostné zprávy.

Keď sme v predoštom čísle Orla vzpomeli časopisy v Martine vychádzajúce prislúži nám zprávu tú doplniť udaním i časopisov iných, slovenských a českých v države našej vychádzajúcich. U nás v Uhrách máme teraz, okrem martinských časopisov: Slovenské Noviny, Vlastenca, Obzor, Katolícke Noviny a Církevní listy; v Čechách a na Morave: Budivoja, Čecha, Českého Lva, Hlas,

Moravu, Moravskú Orlicu, Moravské Noviny, Národní Listy, Našinka s Občanem Prostějovským, Občana, Obranu, Okresní úřední list, Opavského Týdenníka, Podřípana, Pokrok, Posla z Prahy, Pražský Denník, Slávie, Slovana, Svobodu, Vědomosti, potom 74 odborných, a 11 náboženských novin. (Věst. bibl.)

Listy slovanské sa nielen u nás, ale i inde množia; tak začal vo Viedni vychádzať

humoristicko-satyrický ilustrovaný list „Zmaj“ (drak). Ilustrácie sú od známeho výtečného umelca Klíča.

V Pešti vyšla „Nová knižka o vojne francúzov s nemcami 18701,“ tlačou „Minervy“. K dostaniu je v Pešti za 6 kr. do provincie s poštou 8 kr. Kto objedná 100 výtiskov (cena 6 zl.), pošlú sa mu knihy vyplatené, taktiež i 50 výt. za 3 zl. K dostaniu v tlačiarňi „Minervy“ v Pešti, fabrikova ulica č. 39. Pôvodca spisku je Ferenc Sláma, ktorý spolu vydal i „Marsaillaisu“ (cena 2 kr.) v slovenskom preklade.

V Skalici zas vydal „Ondrej Rojko“, farár v Lome knižočku „Slobodní murári“, rozhovory katolíckeho sedliaka s fraimaurerskými panáci. Cena 15 kr. Objednat ju možno u vydavateľa v Lome (o. p. Kokava, gómör. st.), u Pavla Blaho, kaplána v Holiči (via Göding) a u Jozefa Škarniela knihtačiaru v Skalici (via Göding). Čistý výnos pre samostatné katolícke gymnázium v Klástore.

V Prahe vyšla od Fr. Pravdy pôvodná činohra pre deti v 2 jednaniach pod názvom „Svätý Mikuláš“. Knihupectvo Petřík. Cena 24 kr.

Knihtačiaru spolok v Turč. Sv. Martine začal ďalšie pôsobenie svoje rozširovať vydávaním „Slovenského divadelného ochotníka“ usporadovaním Jána Francisciho. Vyšiel už sväzok I, so Shakespearovskou veselohrou (die Art eine böse Sieben zu zähmen) „Láska zdoľá všetko, alebo „skrotená divočka.“ Cena 20 kr. Teší nás, že „Ochotník“ začína s kusmi od celého sveta za klasické uznávanými. Pravda, že je kúsok tento pre divadlo od Holbeina prepracovaný, a tak, že z pôvodniny nejedna scéna vystať musela, práve tak jako zo Schillerovho „Don Carlosa“,

ktorý by musel byť na divadle hádam za dva dni a jednu noc predstavovaný, keby bol v svojej celej dlhosti na dejstie privedený, obzvlášte keď by sme k tomu technické divadelné prípravy do ohľadu vzali. — Pri týchto úvahách však zatajiť nemôžeme radosť našu, že práve spomenutý kus sme vlastnými očima 21 februara b. r. tu v T. Sv. Martine na dejstie predstavení videli. — Schiller videl dakedy Fleckovú hrať v svojom Wallensteinovi, a len vtedy sa presvedčil o výtečnosti svojho vlastného diela. — I my sme mali príležitosť v Martine vidieť na dejstí Shakespearovské, ačpráve zkrátené dielo, a nutno nám povedať že celé, hoc i miešané obecenstvo s napnutosťou „opísať sa nedajúcou predstavenie nasledovalo. Vzdelaní, vážni páni a vysokoväzené panie nám pripravili pochúťku túto, tak že sme my všetci, obecenstvo, predstavením tým zachvátení boli. Pravda nevystúpil tam ani David Garrick, najproslulejší to herec anglický Shakespearovských hier, ktorého mrtvica ranila, keď začal na londýnskom divadle prednášať Hamletov monolog „to be, or not to be it is the question (žiť lebo nežiť to je otázka)“ — ani Ira Aldrige, murár, najlepšie predstavovať znajúci Shakespearovho Othella a Richarda III; — ani Seidelmann, ktorý zas znal najlepšie nalíčiť Mefistofela z Göthovho Fausta a Napoleona I. z Grabbeho „Napoleon oder die dreihundert Tage,“ — ani Davison, ani Löwe, ani La-Roche. Ale vystúpili tu naši rodolubci a milé rodolubkyne, ochotnícky, ktorí nám i pred neprajníkmi všade len česť získať musia.

Pán Ján Babilon je hotový všetkým uňho sa hlásacím odberateľom jeho „kuchárskej knihy“ po predplatnej a nie po knižkupeckej cene takovú zasielať.

Listáreň redakcie.

P. Dr. M. K. v. E. Za to nemôžeme že sa i tlač i expedícia oneskoruje a že i pošty neporiadne chodia. — **P. J. R. v P.** Váš preklad z Kisfaludího sme Vám na žiadosť zpiatkom odoslali; môžete to uverejniť, kde sa Vám to len páči. — **P. O. S. v P.** Všetko sa už pred tým podľa Vašej vôle stalo. — **P. J. K. v O.** Doliehanie na udanie mena pôvodcov prác v „Orle“ uverejnených preto, aby svet náš videl, že máme dost duševných síl na poli literatury pôsobiť mohúcich. — **P. E. P. v P.** Kam že Vám

posielať reklamované čísla keď ani datum, ani adresu, ani poštu neudávate? Nie je dost povedať že sa má Emil na Ernest zmeniť. — **K. u. Ministerpräsidium II. Abteilung. Ofen.** Reklamované číslo sme poslali, neprišlo ono hádam do 8. februara na patričné miesto. — **P. L. A. v Sl. A.** Teraz sme vď Vás dostali doplatek 50 kr. na predošlý rok, ale o 5 zl. nič nevieme. Rukopis jeden sme oddali na patričné miesto, druhý ale Vám skoro odošleme zpiatkom.

Predpláca sa u redakcie v Turč. Sv. Martine :
celoročne 5 zl. 50 kr., polročne 2 zl. 80 kr., štvrťročne 1 zl. 50 kr. — Pre žiakov celoročne 4 zl. — Vychádza ročne vo 12 sošitoch 4—5 hárkov silných každého mesiaca na velikej štvorke.

Nakladateľ Ján Kalinčák. — Knihtačiaru-úcastinársky spolok v T. Sv. Martine.